

**ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА
ФРАНКА
ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
Кафедра польської філології**

Пояснювальна записка

до кваліфікаційної (магістерської) роботи

магістр

(освітнього ступеня)

на тему: **«Образ жінки перед лицем життєвих випробувань у
романі Іди Фінк «Подорож» та репортажі Ганни Кралль «Дорога
чекає червоного короля»**

Виконала: студентка 2 курсу,
групи ФЛКм-21 з
спеціальності 035.033 слов'янські мови та
літератури (переклад включно), перша –
польська
Дмитрук К.В.

Керівник: доц. Сливинський О. Т.

Рецензент: Левко У. Е

Львів-2023

Я, Дмитрук Катерина Василівна, підтверджую, що магістерську роботу на тему «Образ жінки перед лицем життєвих випробувань у романі Іди Фінк «Подорож» та репортажі Ганни Кралль «Дорога чекає червоного короля»» виконала самостійно, вказавши всю використану літературу в *Списку використаної літератури*. У тексті роботи немає фрагментів праць інших авторів без оформлених покликань.

(дата)

(власноручний підпис автора роботи)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1 ЖІНКА В ЧАСИ ІСТОРИЧНИХ ТРАВМ: ЛІТЕРАТУРНИЙ ПОРТРЕТ.....	7
1.1 Жіночий погляд у літературі.....	7
1.2 Жінка крізь призму окупації.....	10
1.3 Жінка під час Голокосту.....	17
1.3.1.1 Особисте та суспільне.....	18
1.3.1.2 Духовне і матеріальне	19
1.3.1.3 Почуття та обов'язок.....	20
1.4 Написання роману Іди Фінк «Подорож» та репортажу Ганни Кралль «Дорога чекає червоного короля» на біографічному та історичному тлі.....	23
1.4.1 Передісторія написання роману Іди Фінк «Подорож».....	23
1.4.2 Передісторія написання репортажу Ганни Кралль «Дорога чекає червоного короля».....	27
РОЗДІЛ 2 ОБРАЗ ЖІНКИ ПЕРЕД ЛИЦЕМ ЖИТТЄВИХ ВИПРОБУВАНЬ У РОМАНІ ІДИ ФІНК «ПОДОРОЖ» ТА РЕПОРТАЖУ ГАННИ КРАЛЛЬ «ДОРОГА ЧЕКАЄ ЧЕРВОВОГО КОРОЛЯ».....	31
2.1 Життєві випробування героїнь в романі Іди Фінк «Подорож».....	31
2.2 Жінка перед лицем викликів долі у репортажі Ганни Кралль «Дорога чекає червоного короля».....	54
ВИСНОВКИ.....	76
ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА.....	79
ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА.....	83
RÈSUMÉ.....	84

ВСТУП

Актуальність дослідження. У сучасному світі, література виступає як важливий інструмент для вивчення та розуміння складних аспектів людського життя. Жінка як персонаж в літературі викликає особливий інтерес, оскільки вона зображується і еволюціонує протягом століть.

Питання гендерної рівності, ролі жінки в суспільстві та її ідентичність є предметом широко дискурсу, тому літературні твори стають важливим джерелом вивчення цього питання. Серед численних тем, які привертають увагу літературознавців та читачів, образ жінки перед лицем життєвих випробувань викликає особливий інтерес. Жінка як персонаж в літературі стикається із великою кількістю труднощів, випробувань та невизначеностей, що відображають реальність її життя. Як персонажі сприймають, реагують і знаходять вихід із життєвих ситуацій, спираючись на глибоке розуміння складнощів жіночого буття знаходимо у творчості Іди Фінк та Ганни Кралль.

До аналізу творчості Іди Фінк та Ганни Кралль зверталися такі польські дослідники-літературознавці: Ева Яскола[34], Анна Добегала[24], Катажина Олшевська[47], Мальвіна Пайонк[48], Йоанна Єзьорська[35]. Однак наше дослідження залишається актуальним, оскільки окремі дослідження творчості письменниць не можуть надати детальної картини аналізу жіночого образу у творчості Іди Фінк та Ганни Кралль.

Отож, **метою** нашого дослідження є аналіз образу жінки перед лицем важких життєвих випробувань на основі роману Іди Фінк та репортажу Ганни Кралль.

Для досягнення мети магістерської роботи, поставлені наступні **завдання**:

- Окреслити жіночу літературу;
- Дослідити жінку крізь призму окупації та під час Голокосту;

- Розглянути написання роману Іди Фінк «Подорож» та репортажу Ганни Кралль «Дорога чекає червоного короля» на біографічному та історичному тлі;
- Розкрити образ головних героїнь під час зустрічі з життєвими випробуваннями у романі Іди Фінк «Подорож»;
- Проаналізувати образ жінки перед лицем викликів долі у репортажі Ганни Кралль «Дорога чекає червоного короля».

Об'єктом дослідження є творчість Іди Фінк та Ганни Кралль.

Предметом дослідження є образ жінки перед лицем життєвих випробувань у романі Іди Фінк та репортажу Ганни Кралль.

Методи дослідження, використані під час написання роботи: культурно-історичний, структурний, біографічний та соціологічний.

Матеріалом дослідження та джерельною базою є роман Іди Фінк «Подорож»[59] та репортажу Ганни Кралль «Дорога чекає червоного короля»[60].

Практичне значення роботи полягає в можливості подальшого використання матеріалу у наступних дослідженнях, що стосуються історії розвитку польської літератури, формування літературних образів жінки у важких життєвих ситуаціях.

Теоретичне значення роботи полягає у поглибленому аналізі творчості Іди Фінк та Ганни Кралль під структурним аспектом образу жінки у важких історичних обставинах.

Новизна роботи полягає в тому, що аспект зображення жінки перед лицем життєвих випробувань у творчості Іди Фінк та Ганни Кралль є недостатньо висвітленим у польському та українському літературознавстві, оскільки нечасто стає предметом розгляду у літературознавчих працях. Крім того, серед

літературознавчих досліджень бракує цілісних досліджень, присвяченим творчості Іди Фінк та Ганни Кралль.

Обсяг і структура роботи. Магістерська робота загальним обсягом 84 сторінки, з них – 74 сторінки основного тексту, складається зі Вступу, двох Розділів, Висновків, Списку використано літератури, який містить 58 позицій, Списку використаних джерел, що налічує 2 позиції та Резюме польською мовою. На початку роботи міститься Зміст.

У першому розділі «Жінка в часи історичних травм: літературний портрет» висвітлено теоретичні аспекти нашого дослідження. Ми коротко описали як історичні події впливають на жінку та літературу.

У другому розділі «Образ жінки перед лицем життєвих випробувань у романі Іди Фінк «Подорож» та репортажу Ганни Кралль «Дорога чекає червоного короля» ми проаналізували ситуації в яких опинялися головні героїні, та як знаходили вхід з них.

РОЗДІЛ 1

ЖІНКА В ЧАСИ ІСТОРИЧНИХ ТРАВМ: ЛІТЕРАТУРНИЙ ПОРТРЕТ

1.1 Жіночий погляд у літературі

Термін «жінка-авторка» впродовж століть асоціювався в негативному ключі, поєднуючись з такими поняттями як: «плітки», «примхи», «тривіальність», «дурість» і навіть «сміття»[36,s.3]. Жіноча література розглядалася як виклик віковим традиціям: патріархальним і християнським, які зображували жінку у ролі матері та дружини. Письменниць часто звинувачували у нехтуванні моральних цінностей.

Стверджується, що літературні твори, написані жінками, завжди будуть створюватися без усвідомлення вищої мети і без погляду на текст як на ось високе. Письменниць звинувачують у тому, що вони надмірно зосереджуються на деталях, окремих подіях предметах, особах, що створює скоріше набір фрагментарних описів, аніж єдиний повноцінний твір.

Першою жінкою, яка стала професійною письменницею була Жорж Санд, вона ж Аврора Дюпен. Як праправнука короля польського й великого князя литовського Августа Сильного, вона, вочевидь, успадкувала від нього не лише вдачу, але й деякі суто чоловічі звички. Аврора любила курити сигари, цікавилася політикою і добре на ній розумілася, носила чоловічі костюми й відверто вихвалитися коханцями (серед яких було чимало артистичних натур, як-от Жюль Сандо, Альфред де Мюссе, Фредерік Шопен). За свою письменницьку кар'єру Жорж Санд опублікувала близько 30 романів, п'єс і творів для дітей[19,s.76]. Вона ще за життя здобула неабиякої популярності під чоловічим псевдонімом Жорж Санд, хоча багато хто знав, що за ним ховається жінка.

У радикальне сприйняття світу поринула британська письменниця Вірджинія Вулф. Вона прославилась не лише як новаторка англійської мови, але

й практично стерти межу між такими поняттями, як «гетеро»[37,s.103] і «гомо» та «чоловіче» й «жіноче»[53,s.45]. Це зробило її однією з головних фігур фемінізму 1970-х. Вулф обожнювала писати і власноруч редагувала свої тексти. Письменниця могла переписувати роман до по декілька разів, якщо їй щось не подобалося. Багато виправлень виникали внаслідок змін у житті самої Вірджинії. Часто міняла ручки, щоб знайти ту, якою писати найприємніше. Романи Вулф було перекладено більш ніж 50-ма мовами, включно з авторськими перекладами Хорхе Луїса Борхеса аргентинською та Маргеріт Юрсенар французькою.

Дуже часто жіночу літературу не виокремлювали як окрему категорію, а представляли лише як підтип чоловічої.

XIX-XX століття було дуже складним часом для жінок-письменниць, який водночас приніс багато змін. Саме тоді жінки долучилися до мистецької діяльності, спочатку з'явилася проза: Клементина Гофман-Танська, Нарциза Жмиховська, Еліза Ожешко, Габріеля Запольська, Марія Родзевич, Марія Конопницька. Жінки також створюють драми – найчастіше соціального характеру, але цікавляться натуралізмом, експресіонізмом, модернізмом. Жінки-автори створюють літературу відповідно до власних уявлень.

Згадуючи про жіночу письменницьку діяльність в Польщі, неможливо не згадати представницю фемінізму в літературі - Нарцису Жмиховську[30,s.241]. Авторка від самого початку торкається жіночого питання у своїй творчості. Образ жінки в її творах не завжди однозначний, що доводить складність жіночої натури.

Еліза Ожешко одна з найвизначніших представниць позитивізму. Авторка трактувала ідеї емансипації як суспільно-історичну потребу. У своїй статті «Кілька слів про жінок»[59,s.35] 1870 року, письменниця дуже рішуче наголошує на необхідності змін традиційного виховання, оскільки воно не відповідало викликам, які ставило перед жінками повсякденне життя [44,s68]. Освіта обмежувалась основним: домашнє шиття, основи малювання, фортепіано,

французька мова. Вона виступає проти тези проти природню нездатність жінок до фізичної праці, аргументуючи свою позицію прикладом життя жінок у сільській місцевості. У своїх літературних творах Еліза Ожешко[16,s.7] представляє той самий тип персонажів, який вона пропагує в журналістиці та соціальних програмах. Вона цінує чесність і працьовитість героїнь і засуджує лінивих, хитрих, та тих хто використовує інших за ради власної вигоди.

Відбувся культурний поворот, тому що, з одного боку: жінки вперше починають творити мистецтво в такій великій кількості, вперше починають творити мистецтво в такій великій кількості, вперше починають творити мистецтво в такій великій кількості, вперше і їм вдається «прорватися»[12,s.202] до широкої публіки, а з іншого боку, вони зазнають дискримінації за ознакою статі.

Міжвоєнний період, зокрема, виборчі та освітні права для жінок призвели до успішних спроб подолання різних табу, наприклад, пов'язаних із сексуальністю, вагітністю, материнством, абортами та шлюбом, про що свідчать праці Г. Запольської, З. Натковської, М. Кунцевічової, Р. Гоявічинської, І. Кшивицької, Г. Богушевської[50,s.48] та багатьох інших.

Заслугою жінок-письменниць цього періоду були перші літературні описи вагітності, пологів і самого материнства.

Жінки-письменниці міжвоєнного періоду також зображували недоліки чоловіків і слабкості системи, зокрема схильність до зради та контрабанди, насильство, втечу дружини від чоловіка, насильство, зради дружин і відсутність відповідальності за вагітність[21,s.264]. У літературі цього періоду був очевидний фемінізм, який проявлявся у баченні всієї дійсності крізь призму жіночої особистості.

У 1960-1970-х роках у Польщі дебютували письменниці, які писали в жанрі поп-літератури, наприклад, письменниця-трилер Іоанна Хмелевська, письменниця і прозаїк Марія Нуровська («Не стріляйте в органіста», 1974). Це

авторки, які так би мовити «оживили» в польську літературу сильні жіночі образи, показавши, зокрема, їхній психологічний портрет.

У поезії цього періоду жіночу проблематику виразно зображували Анна Свірщинська та Галина Посвятовська[25,s.40]. Обидві писали про те, як це - бути жінкою. Посвятовська зосередилася на описах почуттів, пристрастей, дрібних задовольень, крихкості та сили жінок, повсякденне життя, досвід їхнього тіла.

Також письменники польської літератури, описуючи «світ жінок», іноді спираються на автобіографічний досвід. Нерідко в такий спосіб розкриваються найінтимніші приватні таємниці.

Отже, творчість жінок – авторів дуже відрізняється від чоловіків. Вони зображують жінку з погляду жінки, спираючись на власне бачення та порушують проблеми, які для чоловіка це може здатись не зрозумілим. Письменниці протягом років прагнули стати на світову арену літератури, щоб відобразити основне питання гендерної рівності.

1.2. Жінка крізь призму окупації

Жіночий образ під час окупації Другої Світової залишається в пам'яті за допомогою: фільмів, книг, промов, статей. Вони розглядаються як образ одруженої жінки, але без чоловіка, на плечах якої залишилися старі й діти різного віку та статі. Власне, в такій історії окупації, а особливо в її художньому втіленні було місце жіночому стражданню: знуцання над матерями, розстріл малих дітей, насильство над молодими жінками [2,s.134].

До жінки було відношення як до другорядної істоти, менш вартісної це було притаманне як радянській, так і нацистській владі. Нацисти розділяли жінок на категорії: «жінки-домогосподарки та жінки-утриманки», «члени сімей репресованих», «жінки та діти військовополонених»[5 s.16]. Під час оголошення

1943р. трудової мобілізації населення жінок від 15-45 років, особи жіночої статі перетворилися на ресурс, який можна використати для власних цілей та потреб.

Наступ гітлерівців активізував риторику щодо жінок, основою якої становив заклик «стати замість» і бути, жити, працювати замість чоловіків.

Концепт «бути замість», «жити замість», «стати замість батька та чоловіка»[9] було сприйнято не лише як родинні обов'язки, а і як настанову щодо подальшого соціального становища в умовах окупації. Такий задум транслиувала влада, з іншого боку самі жінки приходили до такого висновку. Примус до гендерного перевороту, здійснюється через традиційне уявлення про небезпеку війни для чоловіків. І певних випадках деякими жінками він був усвідомлений як «корисна меншовартість», котра конвертувалась у відчайдушну впевненість у тому, що «жінкам нічого не буде, бо війна не жіноча справа» [13,s. 95].

Ця трансформація дозволила жінкам виходити за межі обмеженого жіночого простору і надавала їм більше свободи, ніж їм зазвичай дозволяли. Деякі жінки, зокрема ті, які мали дітей або чоловіків, які перебували в небезпеці, або молоді та патріотично налаштовані, навіть неявно віддавали свою згоду на те, щоб розглядати себе як ресурс[7 s.103], «витратний матеріал» або, у випадку літніх жінок, «закономірні витрати» на благо виживання тих, кого вони вважали «своїми» і хто був вразливішим, молодшим або потребував допомоги.

Примусовий варіант «замість чоловіка» також сприймалася жінками як внутрішню настанову. Реалізація цієї настанови призводила до значного розширення меж соціальної активності жінок у справах, пов'язаних із життям та смертю. Змушені нести відповідальність, годувати, захищати і діяти в інтересах інших, жінки вдалися до дій і практик, які порушували традиційний патріархальний розподіл гендерних ролей.

Значна частина осіб, які були позначені соціальними маркерами, розвивала певний гендерний аспект у своєму стратегічному перетворенні. Серед найпоширеніших та ретельно обдуманих способів виживання були такі:

«переписування» своєї біографії та зміна соціального походження або національності, вираження бідності, вміння використовувати недоліки управлінського апарату (включаючи підкуп, підробку документів, хабарництво і т. д.), зловживання службовим становищем, інші способи ставлення до державної власності, розглядаючі як ресурс для забезпечення своєї родини тощо.

Способи перетворення своєї біографії та використання прихованих від радянської влади чи вигаданих для нацистів корінь були відомі людям. Жінки, які переживали період окупації, свідомо залучалися до цього і діяли різними способами.

Одна зі змін було наголошування на репресіях, що зазнала їх родина.

Інші приписували прийнятну для нацистів біографію, демонстративно перекреслюючи свої старі погляди новими переконаннями.

Поширеними були випадки приховування та зміна національності. Такі дії були вдалимими та ефективними, якщо спільнота була солідарною у мовчанні: найбільш поширеною було замовчування єврейського походження.

Часто саме жінки ініціювали створення «правильної» біографії, яка задовольняла очікування окупантів[8,s.55]. Це пояснюється тим, що чоловікам, які проживали під ворожими владарями, така відверта брехня розглядалася як слабкість і боягузтво. Завдяки традиційним гендерним ролям, жінкам було дозволено виявляти обидві ці якості. Таким чином, чоловіки були схильні більше довіряти своїм «боягузьким» дружинам, сусідкам або подругам.

Жінки пропонували і реалізували різні способи створення «правильної» біографії, включаючи вивішування вдома портретів предків-дворян та зміну прізвищ. Саме жінки докладали зусиль, шукали і знаходили потрібні зв'язки, людей чи засоби, щоб виробити нові документи.

Зміна концепції бідності була пристосована до очікувань радянської влади. Бути бідними за часів німецької окупації було відносно легко, оскільки в умовах

війни багатство не мало великого значення. Однак сам процес виявлення бідності набув нових, включаючи гендерно модифіковані риси.

По-перше, бути бідним означало «погано жити за часів Радянського Союзу». По-друге, бідність надавала можливість уникнути грабежу та конфіскації останнього майна і, таким чином, зберегти цінні речі, які можна було обміняти на продукти. По-третє, акцент на вбранні в стані бідності (навіть недбалість і демонстративна непривабливість) допомагав приховати жінку від сексуальних домагань[14,s. 44].

Зловживання службовим становищем або використання його було поширеною практикою, яка допомагала спільноті виживати та забезпечувати собі приховування та харчування. Ця практика включала в себе видавання фальшивих медичних довідок, пропусків та інших документів, а також крадіжки з місця роботи, забирання того, з чим люди «працювали». Найбільш вигідними посадами були ті, які в той чи інший спосіб забезпечували доступ до продуктів харчування, які були надзвичайно цінними як у часи великого голоду, так і під час окупації. Привласнення запасів їжі та обладнання включало в себе не просто звичайні крадіжки, але також становило собою спробу забезпечити виживання та збереження ресурсів.

Використання службового або особистого становища отримувало гендерну специфіку у розповсюдженні інформації та способах її поширення за допомогою сарафанного радіо, яке включало чутки та плітки. Важливо відзначити, що джерелом інформації про вивезення дівчат та хлопців на примусові роботи, про облави або пошуки євреїв могли бути як жінки, так і чоловіки. Проте саме поширення цієї інформації відбувалося завдяки жіночим комунікаційним мережам.

Ці соціальні мережі мали величезне значення для рятунку та виживання. Проте, через стереотипне уявлення про них як про неважливі, «бабські» чутки та страшні вісті часто не враховувалися серйозно. Як результат, таке ігнорування

може призводити до кривавих розправ, вивезення на примусові роботи та інших подібних наслідків.

Важливо підкреслити, що жіночі інформаційні мережі мали велике значення не тільки з прагматичної точки зору, коли йшлося про порятунок певних осіб. Інформація, яку жінки обмінювали між собою, була також важливою для збереження «бадьорості духу» та вибору стратегії поведінки. Поширення чуток про успіхи радянських військ на фронті може бути вирішальним фактором для того, щоб уникнути зради зі сторони сусідів або, навпаки, надихнути на спробу порятувати солдатів чи євреїв [8,s. 57].

Питання про пасивний опір, пов'язаний із приховуванням майна та продуктів, зустрічається у звітах практично кожної особи, яка пережила окупацію. Важливо відзначити, що ця стратегія застосовувалась не лише до особистого майна, але також до державної або колгоспної власності.

Поширеним способом відстоювання власних продуктів було через скарги на нацистських мародерів та місцевих поліцаїв – зафіксовано в документах адміністрації та усних свідченнях [6,s.77].

Історії продажу та обміну жіночого майна містяться як у офіційних документах військових адміністрацій, так і в особистих щоденниках, усних свідченнях та художніх текстах. Важливо наголосити, що жінки переважно обмінювали свій власний одяг, взуття та прикраси на продукти, не зачіпаючи при цьому речей своїх чоловіків. З одного боку, це може пояснюватися тим, що система бартеру формувалася основним чином між жінками, а з іншого боку, майно чоловіка розглядалося як недоторкане, оскільки вірилося, що доки це майно існує, чоловік живий.

Впровадження стратегії взаємодопомоги серед жінок значно розширювало коло «своїх» навіть у випадках, коли межа між «своїми» і «чужими» була нечіткою та невизначеною. У спробі з'ясувати принципи та механізми самоідентифікаційних процесів під час окупації дослідники розробляють різні

концепти, такі як національна солідарність, радянськість і концепт «українського народу». Однак жоден з них не може надати остаточну відповідь на питання про те, хто, коли і як був визначений для людей як «свій», а хто як «чужий» або «не наш». В умовах окупації особистісний тип соціальних зав'язків ставав особливо важливим. Що стосується жінок, то їх коло «своїх»[1,s.29] очевидно розширювалося за рахунок тих, з ким вони солідаризувались у своєму серці і в своїх діях - це були жінки з дітьми, діти, хворі, поранені, безпомічні та беззахисні.

Участь у жіночих мережах солідарності була, з одного боку, особистим вибором кожної жінки, і, з іншого боку, ґрунтувалася на старовинних практиках дару. Виходячи з принципу «даю, щоб ти дала (дав)», жінки не чекали негайної винагороди, а ніби спонукали «вищі сили» відзначити їх внесок і підштовхнути незнайомих людей до підтримки ланцюга добра, який міг би спрацювати «пізніше» або «десь там, де боронились (ховались) діти або чоловіки» [3]. Зрозуміло, що були і інші, більш прагматичні мотиви, включаючи бажання отримати матеріальну винагороду, створити «факт біографії», акумулювати символічний капітал тощо.

Виживання пов'язане з використанням тіла жінки. Найперше, що спадає на думку це позначення тіла як сексуальний об'єкт, але ні. Йдеться про обмін «життя на життя»[8 s.92]. Центральною фігурою такого обміну поставали літні жінки. «Тіло для смерті»[11,s.125], «тіло, якого не шкода», чи життя, якого не шкода, – це один з механізмів поведінки жінок старшого віку[3].

Умови окупації спонукали жінок вважати себе головним «витратним матеріалом». Вони відважно переміщалися через території, де рух був обмежений, вступали в сутички з мародерами та грабіжниками, приховували молодших членів родини і, за необхідності, взяли на себе відповідальність за дії, які окупаційна влада вважала злочином.

Важливо відзначити, що такий підхід в певних випадках використовували і молоді дівчата, які були відданими прихильниками радянської або української національної ідентичності. Проте відмінність полягала в тому, що літні жінки переважно визначали свої дії з прагматичною метою виживання своєї родини, тоді як дівчата обирали стратегію «недаремної смерті» на користь ідей і політичних подій[6,s.78].

Існують й інші можливі варіанти використання тілесного ресурсу, які можна виокремити:

- Тіло як обмін на власне життя;
- Тіло обмін на життя інших(дітей, чоловіка, батьків);
- Тіло в обмін на їжу;
- Тіло обмін на уникнення примусових робіт[8 s.123].

Кожен з цих сценаріїв міг мати різні варіації та змінюватися в залежності від зовнішніх умов та внутрішніх векторів. У деяких випадках, насильство було відкритим та очевидним, в інших ситуаціях, воно могло бути замасковано під «особистий вибір» жінки. Гільзи цього насильства містили як окупантів, так і представників поліції та місцевих мешканців, включаючи сусідів і знайомих[1,s.29]. Факти насильства та примусових стосунків були зафіксовані як у особистих свідченнях та документах, так і в офіційних записах про діяльність партизанських груп і повстанських армій.

Одним із варіантів використання тіла як ресурсу виживання була робота у борделях. Переважна кількість тих, хто йшов працювати до борделя – це були незаміжні дівчата чи достатньо молоді, як правило, бездітні, жінки.

Отже, умови окупації створили різноманітний жіночий досвід виживання, життя та смерті. Проте, загальною тенденцією було формування певної ієрархії цінностей, де найважливішим завданням було «вижити та вберегтися». Це завдання визначало різноманітні стратегії, від героїчних вчинків до пасивного очікування, від активного опору до визнання «чужих» сил і влади, від прагнення

насолоджуватися життям до співчуття до «нещасних загарбників». Цей жіночий досвід охоплював від готовності померти за чужих і власних дітей, до згоди на роботу в борделі.

1.3 Жінка під час Голокосту

Голокост був історичною подією, пов'язаною з вбивствами, скоєними нацистами та їхніми пособниками проти єврейського населення. До Другої світової війни єврейські жінки, як і більшість жінок загалом, жили в суспільстві, яке було переважно патріархальним і консервативним. Небагато жінок займали керівні посади і як тільки почалася війна, стали лідерами, які вели свої громади через досвід Голокосту. Жінкам відводилася інша роль, пов'язана з функцією, яку вони традиційно виконували в сім'ї. Його елементом було життя – виживання незалежно від обставин і за будь-яку ціну.

На початку війни деяких чоловіків-євреїв мобілізували на примусові роботи, а багато інших втекли на Схід. Минув час, чоловіки переховувалися в лісах і багатьох з них розстріляли. У результаті в перші роки війни багато жінок залишилися самі з дітьми та старими, і саме ці групи в основному становили населення гетто на пізніх етапах Голокосту[15,s.349]. Навіть коли поруч були чоловіки, вони втратили здатність виконувати основну роль забезпечувати сім'ю призводила до психологічного зриву, який гальмував їх подальшу функцію «голови сім'ї»[54,s.34]. У цій ситуації жінки взяли на себе відповідальність за придбання харчів та забезпечення хоча б мінімального рівня функціонування сім'ї. Спілкування жінок з дітьми та оточуючими, дало мотиваційну силу для боротьби за життя. Однак, це також призводило до спільної загибелі матерів та їх потомства. Жінки, які пережили етап, що веде до знищення, опинялись у нацистському таборі примусової праці. Там, як правило, у жіночих таборах,

вони намагалися відновити свою ідентичність після того, як були позбавлені будь-яких ознак індивідуальності, своїх сімей і своєї культури.

Жінки, які потрапили в жахи Голокосту, пробуджували думки там, де їм не дозволяли думати, і застосовували силу там, де вони були позбавлені. У місці, де у жінок та їхніх сімей було відібрано право на життя, вони зустрічали смерть, але були сповнені сили духу, надавали сенсу кожній миті життя.

Голокост був безпрецедентним геноцидом. Це було тотальне, систематичне масове вбивство, здійснене нацистською Німеччиною та її колабораціоністами з метою знищення єврейського народу, його культури та традицій. Основною мотивацією Голокосту була нацистська расистська ідеологія.

Між 1933 і 1941 роками нацистська Німеччина впроваджувала політику посилення переслідувань, яка позбавляла євреїв і єврейських жінок прав і власності, стигматизувала і заганяла у визначені території під їхньою адміністрацією[42,s.141]. До кінця 1941 року ця політика переросла в комплексну систематичну операцію, яку нацисти назвали «Остаточне вирішення єврейського питання»[56,s.145]. Ці дії отримали широку підтримку в Німеччині та багатьох інших європейських країнах. Нацистська Німеччина планувала знищити єврейське населення в Європі та, зрештою, у світі. Паралельно з масовим знищенням мільйонів розстріляних євреїв, мільйони інших транспортувалися вантажними потягами до таборів смерті – промислових об'єктів, де євреїв знищували газом. До кінця війни в 1945 році було вбито близько 6 мільйонів євреїв.

1.3.1 Почуття та обов'язок

Стосунки та сім'я є основою суспільного життя для більшості людей, а під час Голокосту, коли весь світ розвалювався, інтимні та сімейні стосунки були чи не єдиною формою притулку. Люди не знали, що їх чекає найближчої години, не кажучи вже про наступні дні. Тому вони намагалися створити ситуації, які створювали б хоча б ілюзію стабільності. Люди закохувалися в самих

неймовірних місцях. Одружувалися, хоча не було відомо, чи вдасться комусь вижити, а тим паче створити сімейне гніздо. Легалізація стосунків іноді забезпечувала захист від депортації на Схід, але потреба у офіційному оформленні могла бути також результатом бажання бути депортованим разом з іншою особою. Крім того, були «вільні стосунки», швидкі, тимчасові, неформальні. Іноді інтимні стосунки були способом отримати їжу, гроші або навіть захистити життя, в інших випадках — виявом пошуку тепла та розуміння, які могли б створити тимчасову противагу навколишній розбещеності[20,s.56]. Багато з цих стосунків виявилось «коханням», якого не було у довоєнному світі.

Одна з перших важких рішень, з яким стикаються люди це діти. Багато батьків не могли прийняти рішення залишити своїх дітей, чи відправити зі страхом більше ніколи не побачити своїх дітей. Тільки коли єдиною альтернативою стала вірна смерть, вони погодилися розлучитися.

У гетто матері були заручниками щоденного виживання, передусім до забезпечення їжею та дотримання гігієни, яка необхідна для захисту від хвороб. Більшість вагітних жінок вирішили зробити аборт, знаючи, що вони не зможуть годувати та доглядати за своїм новонародженим. Незважаючи на обставини, жінок переповнювало бажанням принести у світ нове життя. Матері дітей у чергах відбору були чи не єдиними, хто мав зробити вибір – «вибір»[10,s.78] піти на смерть разом із дітьми. Але навіть за тих обставин жінок яких відбирали на примусові роботи, забирали дітей і віддавали старшим, з якими ті діти помирили. Серед насильства та терору деякі матері, керуючись інстинктами виживання, приймали рішення та вчиняли так, що суперечило усталеним нормам стосунків між матір'ю та дитиною. Інші вирішували померти зі своїми дітьми, навіть якщо вони могли вибрати інакше. «Це також був вибір», який важко зрозуміти з точки зору теперішнього часу[15 s.65].

1.3.2. Особисте і суспільне

Жінки працювали і до Голокосту. Проте більшість із них працюють вчителями, шкільними консультантами, продавчинями, кухарями, швачками та доглядачами. Шаблони, пов'язані з цими професіями, залишилися і навіть зміцнилися під час Голокосту. Під час війни майже всі жінки були змушені працювати. У гетто деякі жінки шукали діяльність, у якій вони могли б долучитися до допомоги та турботи про слабших.

Жінки керували громадськими кухнями, сиротинцями та були залучені до догляду за людьми похилого віку. Вони виконували функції вихователів і опікунів дітей, батьки яких були вислані або мобілізовані на примусові роботи. Вони працювали лікарями та медсестрами, а також у лісах, у партизанських загонах та таборах. Жінки ризикували своїм життям і здоров'ям, доглядаючи у своїх схованках німецьких та дітей, хворих на інфекційні захворювання. Багато з них вирішили померти разом з тими, про яких вони піклувалися, навіть якщо могли врятуватися. У міру загострення ситуації вони невпинно працювали з ранку до вечора, не дозволяючи фізичній втомі обмежити їхню здатність допомагати [14 s.163].

Групи друзів замінювали сім'ї і рятували життя. Під час Голокосту люди дуже швидко дорослішали. Дівчата, яких зазвичай вважали дуже маленькими, тепер функціонували як дорослі. У багатьох випадках батьки більше не могли утримувати сім'ю. У цих умовах дівчата виробили механізми виживання та самі почали дбати про свою долю. Проте вони бажали друзів, які б їх підтримали і яким вони могли б подарувати трохи тепла. Разом вони черпали сили у спогадах про домівку, дружба та сам факт того, що їм вдасться впоратися у такі важкі часи. Дружба була потрібна і дорослим жінкам. У гетто – якщо їх відправляли туди без подружжя, у табори, розділені за етнічною приналежністю, або де вони втратили свої сім'ї, які раніше були для них джерелом сили та підтримки. Історик Джудіт Баумель-Шварц пише, що «в ті часи було краще намагатися стати невидимим»[55,s.134] - а група подруг привертала увагу. Тим не менше, спільнота мала свої переваги з точки зору шансів на виживання. Невеликі групи

з двох-трьох друзі, родичі або старші жінки. Вони об'єднувалися в більші загони, які давали притулок молодшим або слабшим жінкам [16].

1.3.3 Духовне і матеріальне

Важко уявити більш різкий контраст, ніж між Голокостом і красою. У ті часи підкреслення гендерних цінностей вважалося слабкістю. Але жіночність була для багатьох жінок основним елементом їх особистості. Образа їхньої жіночності була образою їхньої людяності. Деякі жінки використовували свою сексуальність, щоб вижити або отримати щось цінне, врятувати члена сім'ї або отримати шматок хліба. З їхньої точки зору, це була ще одна стратегія виживання.

Виглядати привабливо під час Голокосту також могло означати виграш у лотерею на все життя. Під час відбору жінки натирали щоки рум'янами або пощипували шкіру, щоб надати їй здорового кольору та уникнути смертного вироку[41,s.141]. Гребінець для видалення вошей може означати шанс вижити в таборі, бо воші розносять хвороби. Жінки намагалися максимально стежити за своєю гігієною - взимку навіть милися в крижаній воді, якщо була можливість. Расові закони забороняли сексуальні контакти між нацистами та їхніми жертвами, але не заважало сексуального приниження жінок. Їм наказували публічно роздягнутися, торкалися до їхніх тіл і били. У таборах регулярно організовувалися відбори, під час яких жінки мали носити помаду і з'являтися оголеними[50].

Про релігію та Голокост було поставлено багато питань. Деякі євреї відчували себе покинутими Богом і не розуміли, чому вони так страждають. Інші знаходили в релігії розраду й силу духу, яких ніщо інше не могло дати. Благочестиві жінки намагалися виконувати заповіді і як могли відзначати свята. Під час Пасхи молилися, постили, відмовлялися від хліба, а в шабат і під час Хануки запалювали свічки. Окрім збереження впевненості в релігії та виконання ритуалів, жінки зміцнювали свою моральну силу через віру[28s.132]. Це

вплинуло на їхню поведінку в пеклі, в якому вони опинилися, дозволило їм проявити солідарність з іншими та поділитися тим, що вони мали.

Коли шлунок порожній, уява працює. Коли жінок після втрати родини відправляли в табори, вони намагалися зберегти свої останні людські рефлексії. Одним із способів було зайнятися кулінарними рецептами. Рецепти, що передаються з покоління в покоління, несуть у собі сімейні традиції та звичаї їхніх громад і місць, звідки вони походять. З цих причин у найменш очікуваних обставинах, у ситуації фізичного поневолення та краху свого світу жінки згадували, створювали та передавали одна одній ідеї страв. Жінки записували рецепти, ніби хотіли довести собі, нагадати, звідки вони походять, і передати їх своїм нащадкам. Іноді вони перераховували у перебільшеній кількості інгредієнти саме для того щоб зробити фантазії ще спокусливішими[49,s.35]. Вони писали на кожному клаптику паперу, який їм потрапляв у руки, кожним кусочком олівця, який могли знайти чи отримати в обмін на хліб. І якщо їм не було чим писати, вони розповідали свої рецепти, передаючи їх з койки на койку, перетворюючи таким чином свої бараки на домівки, які вони колись мали[56,s.183].

У ці важкі часи була велика потреба нормальності. Однією з таких властивістю було створення мистецтва. Активну участь у цьому явищі брали жінки. Вони виступали на концертах і театральних виставах у гетто й таборах. У образотворчому мистецтві - якщо вимірювати кількістю знайдених матеріалів - жінки були меншістю. Але вони відіграли значну роль у документуванні життя у Варшавському гетто як частина архіву Рінгельблюма[43,s.87]. Багато хто писав і вірші, приклади які збереглися. Жінки також займали своє місце в нових на той час видах мистецтва, наприклад фотографія[33,s.43]. Більшість мистецьких спроб виражали психологічну та соціальну потребу бути джерелом кисню в задушливих умовах життя. Хапались за все що можна було, де можна висловити свій біль чи, навпаки, висміяти його, втекти від реальності й проявити свій талант.

Отже, жінки під час Голокосту відігравали надзвичайно важливу роль в процесі виживання. Загальною тенденцією було прагматичне завдання «вижити та вберегтися», і ця мета формувала різні підходи до виживання. Деякі зверталися до віри, а хтось навпаки зневірювався. У цілому, жіночий досвід в умовах Голокосту був різноманітним і складним, відображаючи не лише прагматичні завдання виживання, але й моральні та етичні питання. Вони долали великі труднощі та ризикували власними життями, щоб допомогти іншим і вижити в найбільш жахливих обставинах Голокосту.

1.4 Написання роману Іди Фінк «Подорож» та репортажу Ганни Кралль «Дорога чекає червоного короля» на біографічному та історичному тлі

Певні життєві ситуації спонукають автора до створення книги. Передісторії написання твору можуть бути різноманітними, пов'язані із власним досвідом чи творці надихаються розповідями інших. Іда Фінк та Ганна Кралль мають різну біографію, відповідно передісторії «Подорожі» та «Дорога чекає червоного короля» мають відмінну історію написання.

1.4.1 Передісторія написання роману Іди Фінк «Подорож»

Іду Фінк (1921 – 2011) ставлять поруч із такими письменниками та свідками Голокосту, як Тадеуш Боровський, Прімо Леві, Елі Візель та Шарлотта Дельбо[58,s.62]. Розповідала свідчення тих євреїв, які переховувалися від арійської сторони, між польським населенням і німецьким окупантом.

Вона походила зі Збаража (сьогоднішня Україна) із заможної родини. Коли німці увійшли до міста (4 липня 1941 р.), навчалася у Львівській музичній академії. Там німці знищили майже всю єврейську громаду, по черзі депортувавши до центру знищення в Белжеці. Щоб вижити, вона зважилася на найпарадоксальніший план. Оформила документи на роботу до Німеччини (завдяки допомозі пацієнта батька). Вона хотіла злитися з натовпом примусових

робітників, яких відправляли в різні частини Рейху[27,s.374]. У книзі «Подорож» і в деяких своїх оповіданнях вона описала свій досвід війни.

Після війни Іда Фінк вирішила виїхати до Ізраїлю і оселилася в Тель-Авіві (1957). Їй на той час було 33 роки, вона була заміжня, мати 4-річної Марисі. Вона приєдналася до родини, яка вже жила там, включаючи сестру Хелени та братів її батька. Працювала в Інституті Яд Вашем у відділі збору свідчень тих, хто пережив Голокост (у 1960–1971 рр.). Вона також записувала свідчення хто вижив, для судових справ[45].

У свою нову країну вона привезла кілька оповідань і стару друкарську машинку з польським шрифтом. Почала друкуватися в літературних журналах, але на початку мала великі труднощі з виданням книги[17,s.92]. У 1950-1960-х роках Голокост не викликав такого інтересу, як у наступні десятиліття. У розмовах вона згадувала, що видавці сказали їй, що країні потрібні герої, здатні вести війну, а не ті, хто «дозволив» вести себе на смерть. Хоча ставлення до війни було майже сакральним, оскільки наголошувалося на загибелі шести мільйонів євреїв, Голокост трактувався як щось абстрактне. Тоді окремі жертви та їхні долі не показувалися. Лише після суду над Ейхманом з'явилася фраза «у кожній жертви є ім'я» [46,s.4]. Саме тоді змінилося ставлення до тих, хто пережив Голокост.

Вона ніколи не обговорювала великі теми, пов'язані з питанням про те, чому стався Голокост. «Я ніколи не потрапляла в суть темряви, я ходила навколо» [27s.369], — сказала вона. Проте вона багато показала, називаючи імена загиблих та ілюструючи окремі долі в дуже конкретних обставинах.

Її літературною формою були оповідання, які, до речі, посідають особливе місце в усій літературі Голокосту. Вони демонструють вирізки, фрагменти реальності, що містять інтенсивне накопичення змісту, особливо сцени жорстокості. Майже відчутно вони вводять читачів у створений нацистами антисвіт – як пишуть літературознавці.

Незважаючи на те, що Іда Фінк написала свій перший твір у 1958 році [17 s. 369], її творчість процвітала лише через тридцять років після закінчення Другої світової війни. Усі романи, оповідання та радіоп'єси письменниці стосуються Шоа. Це був велика ноша, надзвичайно болісного і травматичного досвіду та розумової перевтоми. Упродовж багатьох років Іда Фінк боялася «доторкнутися словами до теми Голокосту»:

«Я завжди, дуже давно хотіла розповісти цю історію, і не так, як я це зроблю зараз, не лише один його шматок. Я хотіла, але не могла, не могла, так боялася, що другий раз (другий раз вже вимірювався місяцями і роками), який наклався другим шаром цього, він зменшив його та знищив у мені, але не тоді, коли я копалася в уламках пам'яті, я знайшла його свіжим і незачепленим забуттям»[29,s. 8].

Минуле оживає у свідомості авторки, стаючи джерелом та мотивацією для творчості. Письменниці важко згадувати минулі події, тому що вони викликають біль. Більше того, спогади були знищені і фрагментовані, «роздерті на шматки»:

«Реконструкція тих днів — важка робота, пробираючись крізь туманні області пам'ять. Туман зникає, потім згущується, іноді чітке зображення, іноді прогалина, їх реконструкція днів — це складна праця з упорядкуванням уривків і фрагментів в одну безперервність і ціле. Перш за все, це болісна робота»[29 s. 9].

Авторка часто робить аналіз минулого, для того щоб підсилити спогади, тим самим заповнює прогалини уявою.

На загальний зміст не впливає вигаданість конкретної деталі. Але авторка стурбована достовірністю спогадів. Протистояння з подіями розкриває функції пам'яті, які кодують події незалежно від бажання власника та змінює деякі зображення [38,s.62].

Парадоксальне, але відверте визнання Іди Фінк про те, що її спогади можуть бути помилкові, не позбавляє їх цінності, а навіть підкреслює їх автобіографічний характер.

Важливість кольорів у роботах Іди Фінк ґрунтується на їх чіткості та інтенсивності порівняно із затемненими, туманними або яскравими ділянками пам'яті людини, які є свідками травматичних і болісних подій, у таких ситуаціях часто запускається механізм придушення, який викликаний захистити людину від страждань. Подібним чином оповідач «Подорожі» відмовляється від спогадів про есесівців, бо боїться болю. Герої романів Іди Фінк часто стримують голос і використовують алюзії, а також пропускають моменти, про які вони підсвідомо бояться або не хочуть згадувати[57,s.136].

Незважаючи на трагічність тем, які обговорює авторка, читачеві не доводиться боятися демонстрації її жорстокості – щоразу найстрашніші моменти оповиті мовчанням. Це мовчання також позначає межу пам'яті людини, яка вижила і не може повноцінно говорити про загибель. Смерть, незважаючи на її неминучу присутність, залишається невідомим у світі Іди Фінк, над персонажами витає привид. Інформація про вбивства подається завуальовано. Применшення посиляють жах і несуть величезний емоційний заряд як для читача, так і для суб'єкта.

Коротка форма новели чи картини, використана письменником, свідчить про те, що довша історія може бути надто виснажливою для свідка Голокосту, а біль пам'яті, переданий у великих дозах, здається нестерпним [57s.137]:

«(...) кожного дня і кожної ночі цих тижнів було б достатньо, щоб заповнити сторінки книги, якби перо могло витримати тягар відчаю та безпорадної самотності, що містяться в них» [29 s.57]

Роман Іди Фінк під назвою «Подорож» базується виключно на автобіографічному досвіді письменниці, але багато її історій виникають з іншого типу пам'яті. Свої твори письменниця часто присвячує знайомим людям і

подіям, про які чула від друзів і родини. Доля тих, хто пережив Голокост, так сильно зачепила художницю, що вони стали частиною її власної історії, її запозиченої з пам'яті чи співпам'яті.

Передача спогадів, закріплена сильними емоціями, що її супроводжують, а також спільністю травматичних подій, робить досвід письменника елементом пам'яті читача – його постпам'яті. «Постпам'ять є сильною і дуже особливою формою пам'яті саме тому, що її зв'язок з об'єктом або джерелом опосередковується не через пам'ять, а через уяву та творчість» [31,s.29]. Люди, які є прототипами героїв Іди Фінк, розповідаючи власні історії, передавали їй не лише факти, а й настрій та почуття, які їх супроводжували в той час. Новели випромінюють насамперед страх, безсилля та відчай. Письменниці дивовижним чином вдається породити за допомогою прози типові для ліричного прийому переживання. Пам'ять авторки – емоційна, сповнена співпереживаннями та розумінням, а також вдячна євреям, які пережили Голокост, які були готові поділитися власним досвідом із письменницею.

Творець, який базується на постпам'яті, стикається з важким завданням розповісти чиясь історію, не привертаючи уваги. Залишатися в тіні, незважаючи на власний досвід, пов'язаний із Шоа, необхідно для вшанування пам'яті жертв Голокосту. Іді Фінк вдається реалізувати це твердження у своїх оповіданнях завдяки односторонній, лаконічній оповіді та короткій формі, яка, як лінза, дозволяє сфокусуватися на одному персонажі та на ключові моменти у її житті. Авторка створює книгу спогадів, у якій описує останні миті життя своїх героїв і намагається локалізувати їх у часі та просторі, конкретизуючи їхню долю та повертаючи їм гідність та ім'я.

Отже, Іда Фінк написала «Подорож» спираючись на власний досвід пережитого жаху під час Голокосту. Письменниця дуже довгий період часу не могла наважитись перенести цю жахливу сторінку свого життя на папір, але і тримати у собі це також, було досить важко. Авторка також, використовувала спогади інших для того щоб показати всю трагедію, яку пережив єврейський

народ. Деякі спогади пам'ять, на жаль, блокує для того щоб зберегти оповідача від болю. «Подорож» - це зібрання власних та колективних спогадів, які створили роман який не травмує читача, він увічне свідчення про Голокост, яке повинне пам'ятати наступне покоління.

1.4.2 Передісторія написання репортажу Ганни Кралль «Дорога чекає червоного короля»

Ганна Кралль народилася 20 травня 1935 року у Варшаві в єврейській родині. Під час окупації її батьки загинули в таборі Майданек, а п'ятирічну Ганну викрали з транспорту до табору. Вона вижила завдяки допомозі поляків, а через роки, за її підрахунками, до її порятунку долучилося близько 50 осіб. Дівчинку передавали з родини в Красноглини, Рики, Варшаву, а також вона перебувала в монастирі Сестер Альбертинок у Жичині. Переховування Ганни Кралль фінансувалося Жегою. Після війни потрапила в притулок для єврейських дітей[39 s.23].

Закінчила факультет журналістики Варшавського університету. Дебютувала 1957 року в «Życie Warszawy» репортажем «Nietoperze nad Mięchów». У редакції цієї газети працювала в 1955 – 1966 роках. Потім почала співпрацювати з «Політикою» (1966 – 1980).

У 1966 р. кореспондентом журналу була направлена до СРСР, де протягом трьох років збирала матеріали для репортажів «На схід від Арбата» (1972), «Сибір — країна можливостей» (1974) та «Зрілість, доступна всім» (1977)[52,s. 143].

Вже в перших творах Ганни Кралль виробився характерний для неї стиль: короткий, скупий на слова, заснований на висловлюванні героїні з невеликими авторськими коментарями.

У березні 1975 року журнал «Одра» опублікував текст «Шлях смерті»[32,s.34], який є записом розмови між Ганною Кралль і Марекком Едельманом. Авторка розпочав роботу над продовженням оповідання про

повстання у Варшавському гетто, яке під назвою «Раніше за Господа Бога»[40,s.65], було опубліковано в «Одрі» 1976 року, а наступного року вийшло у вигляді книги. Ця посада принесла Кралль всесвітню популярність[18s.45].

«Мій спосіб репортажів полягає в тому, щоб ділити світ на дуже дрібні реальності, на дрібні частинки, на якісь светри, вуса, штучні квіти, свинячі ребра, на все, що можна розділити. Потім я відокремлюю і виділяю те, що непотрібне і досягається ефект щільності. Коротше кажучи, я розбиваю світ на частинки, а потім збираю його знову. Я думала, що можна розповісти про світ через важливі деталі. Спочатку я думала, що це стосується лише трохи реалізму, що так можна сказати лише про Польську Народну Республіку. Проте, коли я писала перший розділ «Раніше за Господа Бога», я помітила, що це діє навіть у великих речах», — згадує Кралль у розмові з Яцеком Анчаком у книга «Репортерка»[18 s.56].

«Але ми не пишемо історію. Ми пишемо про пам'ять»[23 s.65], – зазначила Ганна Кралль у розмові з Мареком Едельманом, тим самим зробивши внесок у дискусію, яка роками точиться між прихильниками дискурсу пам'яті та захисниками дискурсу історії як форми репрезентації минулої історії.

Ганна Кралль має винятково давній родовід, вона завжди з гордістю називає себе «репортерка»:

«Письменник створює світ – людей, пейзажі, рельєф – і вирішує долю своїх героїв. Він дає життя, він забирає його, він дарує любов, він дарує смерть. Я б не наважилася на це. Книги були створені завдяки людям, які хотіли зі мною поговорити. Я обираю людей, які цікавлять мене особисто та приватно, і я хотіла би знати про них більше. Чиста фантастика мене не приваблює, життя багатше. Як кожен репортер, я живу примножив життя – в тому числі і моїх героїв» [18s.23], – сказала Кралль у «Репортерці».

Проза Кралль має цінність свідчень які потрібно рятувати від забуття. «Коли люди читають, вони розуміють, як це було насправді»[23s15.]– розповідає вона про свої книжки.

Твори Кралль, безперечно, відповідають критеріям літературного репортажу: вони виходять за рамки ситуаційного та індивідуального самоаналізу, прагнуть сформулювати загальні істини та пробуджують особисту, оцінну перспективу описаних явищ, вирізняються специфічною, впізнаваною формою. Крім того, «монтаж фактів» авторки, тобто підбір і зіставлення фактів, іноді нагадує сюжетні схеми з відомих романів.

«Дорога чекає червоного короля» - це історія справжньої воєнної долі єврейки Ізольди Регенсберг[53,s45], яка ховається під псевдонімом Марія Павлицька. Після втечі з гетто, Ізольда жила в окупованій Варшаві, пізніше була відправлена на Пав'як, потім працювала в Німеччині, звідки їй вдалося втекти. Чоловіка Ізольди відправили в Аушвіц. Щоб зібрати гроші, та врятувати його і решту сім'ї, вона почала подорожувати до Відня і продавати тютюн і шовк. Там її заарештувало гестапо, та також відправили до Освенцима, а потім до інших таборів — Губин (звідки вона втекла) і Шведт. Навесні 1945 року вона повернулася до Відня, де працювала в німецькому шпиталі, видаючи себе за етнічну німкеню. Після війни вона знайшла чоловіка в Маутхаузені. Вони повернулися до Польщі. У 1968 році вони були змушені емігрувати до Ізраїлю. Кралль зустріла Ізольду на початку 1980-х років і попросив її розповісти історію свого життя.

Стосунки між героїнею та репортеркою є особливі тим, що їх зустріч відбулася з ініціативи самої героїні. Кралль мала зіграти роль письменника, який сумлінно записує на диктування чужої історії. Завжди є розподіл ролей, але зазвичай їх грає одна і та ж особа. Під час написання твору відбувається природний поділ між героєм, людини, яка пережила представлені події, і редактор, який перетворює їх на історію, він дивиться на розповіді здалеку, втілює їх у слова. У класичній автобіографії герой і редактор – одна особа[48, s.48].

При написанні «Дорога чекає червоного короля» Ганна Кралль створює образ героїні всупереч собі, проявляючи те, що мало б залишитись в тіні,

несвідомо чи навмисно приховане. Вона виходить за рамки домовленості, «зраджує» героїню, самотійно формує її стосунки з читачем. Ізольда не була в захваті від зміни її розповідей та Кралль відповіла на це:

«У неї не було вибору. Страшна доля героя, особливо героя справжнього – а я тільки про таких героїв пишу. Герой повинен змиритися з авторським баченням і уявою. Більше того, автор каже йому, що так буде найкраще для нього. Може, не зовсім для нього... Краще для книги, а це найголовніше» [35 s.50].

«Дорога чекає червового короля» має цікаву паратекстуальну рамку. Один критик зазначає, що обкладинка (з фотографією жінки в довоєнному одязі, яка сидить на валізі) і назва «чудово підходить до сенсаційного роману»[51s.7] не відображають, про що йдеться в книжці, хоча при ближчому розгляді є архівне фото на задньому плані, на якому євреї йдуть з піднятими руками. Фотографії також є всередині та доповнюють текст. Підписано лише одне (всередині обкладинки), на якому зображено станцію у Лодзі, звідки вивозили євреїв, відомостей про решту фотографій немає, але читачеві цілком зрозуміло, що вони походять з архіву героїні і зображують героїв твору, розміщені в будь-якому місці тексту, супроводжуються фрагментами, присвяченими героям.

Блондин із руками на колінах — чоловік Ізольди, його фото — у розділі «Король Черви», що відсилає до назви книги. Четверо темноволосих дівчат - сестри її чоловіка - жодна з яких не пережила війни. У романі Кралль бачить ці фотографії у віденській квартирі чоловіка Ізольди. Фотографії батька героїні, з бородою і без неї, ілюструють історію післявоєнної фоторетуші. Сама Ізольда, позована з зачесаним назад волоссям, декольте та сильним макіяжем, займає останню сторінку, що закриває книгу.

Остання сторінка обкладинки, поділена на дві колонки, є елементом паратексту – ліворуч - біографія Кралль як зазвичай називають її репортеркою, праворуч - кілька речень, вирізаних із розділу книги, в якому розповідається про

довгоочікувану зустріч Ізольди з чоловіком відразу після війни. Героїня не відчуває очікуваних емоцій. Це кінець воєнного етапу життя Ізольди, довгоочікувана мить, кінець її прагнень.

Отже, передісторія написання «Дорога чекає червоного короля» є неоднозначною. Ганна Кралль є репортеркою і твір пише у вигляді репортажів. Головною героїнею є реальна особа, яка пережила ті події. Авторка вводила свої корективи у творі, які суперечили переказам героїні, але тільки щоб покращити саму книгу. Використовує паратекст у вигляді фотографій, який збагачує зміст тексту та підсилює його сприйняття.

РОЗДІЛ 2

ОБРАЗ ЖІНКИ ПЕРЕД ЛИЦЕМ ЖИТТЄВИХ ВИПРОБУВАНЬ У РОМАНІ ІДИ ФІНК «ПОДОРОЖ» ТА РЕПОРТАЖІ ГАННИ КРАЛЛЬ «ДОРОГА ЧЕКАЄ ЧЕРВОГО КОРОЛЯ»

2.1 Життєві випробування героїнь в романі Іди Фінк «Подорож»

Роман подорож це історія двох сестер, яка завершується щасливим кінцем - після закінчення війни та тривалих подорожей, дівчата повертаються на місце, яке їм призначив батько, на землі що відійшли Польщі внаслідок післявоєнного поділу Європи. Але цей «щасливий» кінець не має нічого спільного з сучасним розумінням поняття, «щастя» трактується, як усунення загрози життю, яка супроводжує всю подорож. Згадки про пережиту воєнну загрозу та образи терору залишилися, а також про місця де героїні переховувалися.

Розповідь починається з надії на хороше майбутнє, коли людина у складній життєвій ситуації, вона шукає певні знаки, які будуть передвісниками хорошого, в той час забувається про те що це може бути лише певний збіг обставин. Так і забобонна про падаючу зірку та підкову:

«Stoją w oknie, pomyślała: niech spadnie gwiazda. Była przesądna, wszyscy wtedy byli przesądni, każdy na swój własny, sobie tylko znany sposób. Miała spory zapas

własnych zabobonów, ale gwiazd spadających w nim nie było - był to przesąd romantyczny, zbyt trudny do spełnienia. A jednak tego wieczoru pomyślała: niech spadnie gwiazda, choć była już późna jesień, a gwiazdy - jak wiadomo - spadają tylko latem. Mimo to uparcie patrzyła w niebo i w pewnej chwili ujrzała na horyzoncie błysk, który zaraz zgasł - to ktoś nieostrożny zapalił w domu światło, nie zasłoniwszy uprzednio okna. Ten błysk w ciemności nie był, lecz mógł być gwiazda, na którą czekała, i znak ten wzięła za dobry omen.

W walizce przygotowanej na drogę leżała podkowa, a właściwie tylko połówka podkowy, co według wierzeń niweczy skuteczność jej działania. Nie zraziło jej to. Znalazła tę złamaną podkowę w chwili, gdy ojciec wskazywał jej drogę do chaty chłopskiej, w której miała wraz z siostrą przenocować. To wystarczyło. Uwierzyła w połówkę podkowy i w umowną gwiazdę.»[59,s.5]

Подорож розпочинається восени 1943 року, коли після ліквідації в гетто у Збаражі батько вирішує, що «Арійські папери» можуть захистити дочок від транспортування в концтабір. Підроблення документів не було легкою справою, особливо коли це стосується єврейського населення. У батька дівчат була довірена особа, яка погодилась їм допомогти, але також були і свої нюанси:

«Wieczorem wykradły się z ojcem z getta. Czekali w zaułku klasztornym, dzielącym miasteczko na dwa światy. Grube pnie kasztanów służyły im za ochronę. Zaufana osoba, która przywiozła papiery, wręczyła im jedna kenkartę i dwie nowiutkie metryki, pachnące świeżym drukiem. - A druga kenkarta? Dla młodszej córki? - wykrzyknął ojciec. Zaufana osoba wytłumaczyła, że na fotografii Elżbiety nie widać było - tak jak żądają władze - lewego ucha i to zaważyło na losach dokumentu, który bez widocznienia w należyty sposób lewego narządu słuchu wzbudziłby podejrzenia. - Lepiej nie mieć kenkarty niż mieć ją sfalszowaną w partacki sposób - dodała. To brzmiało rozsądnie, ale było w najwyższym stopniu niepokojące. Elżbieta miała ciemne włosy i śniadą cerę. Dawniej mówiono, że jest podobna do Włoszki.»[59,s.6]

Ця людина їм не допомогла, тому коли з'явилася можливість далекої подорожі, батько звернувся до пані Касінської яка мала досить великі арійські зв'язки і вона погодилась. Імена дівчата обирали самотійно:

«Ojciec niecierpliwił się, nie rozumiejąc naszej opieszałości, bo i Elżbieta marudziła, prawdopodobnie z tego samego co i ja powodu. Ale to jednak ona zdecydowała się pierwsza i powiedziała: - Elżbieta Stefańska.

— Wspaniale! - ucieszyła się pani Kasińska.

Ojciec szybkim ruchem podsunął jej papierośnicę i podał ogień. Spojrzał surowo na mnie:

- No, co z tobą?...

Raz jeszcze przedefilował przede mną długi korowód nazwisk, mijały mnie obojętnie, aż wreszcie jedno zawahało się i stanęło przy mnie. - Katarzyna Majewska - powiedziała i natychmiast tę Katarzynę zobaczyłam.» [59,s.10]

Крім зміни документів, потрібно враховувати інші нюанси такі як одяг. Він повинен не привертати увагу оточуючих. Дорожній гардероб складався з старих зимових пальт та вовняні хустки. На підставі цього дівчата поїхали на добровільну роботу до Німеччини. На відміну від тих кого примусово схопила та відправляли на роботи, «добровольці» знають місце і тип праці.

Мотиваційні слова від батька: «Najbardziej szalone plany mają największe szanse powodzenia» [59,s.13], не дозволяли опускати руки у складні ситуації протягом усієї подорожі.

Зміна документів це лише один крок до перетворення з єврейки на чистокровну польку. Потрібно зіграти певну роль щоб відвести від себе підозри:

«Wysuwam spod chustki na pokaz moje jasne włosy, rozcieram policzki, żeby się zarumieniły. Na mojej twarzy pojawia się niespodziewanie głupkowaty uśmiech. Katarzyna okazuje się nagle ograniczoną dziewczyną, choć wcale taka być nie miała. Ta głupkowatość wyskoczyła sama z siebie, opancerzyła ją tępą ospałością.» [59,s.13]

Коли людина у скрутній ситуації і не знає як діяти вона звертається до Бога про допомогу. Молитва допомагає у важку хвилину зняти напругу очікування. Катажина також неодноразово зверталася до Бога про допомогу.

Першу свою роль Катажина зіграла погано, що і видало її з сестрою:

«Katarzyna w jej pierwszej większej roli zagranej nieudolnie, po szkolnemu, bo według wszystkich powszechnie znanych i wiadomych przepisów: oburzenie, tupet, gburowatość. A wszystko na nic, wiedziałam, że wiedza, że wiedzieli od pierwszej chwili, poinformowani zapewne przez kierownika sammellagru, współnika w szpilowaniu. Przypomniało mi się spojrzenie, jakim nas obrzucili, przechadzając się po sali, i szybki, rozpoznawczy uśmiezek młodego; nie bądź przeczulona, powiedziałam sobie, tak nie wolno.» [59,s.16]

Тоді з'являється ще одна ситуація з якою стикається головна героїня та її сестра це шантаж з боку провідників. Це краще ніж одразу потрапити до поліції. Ситуація складна так як дівчата не мали необхідної суми. Тоді Катажина згадала давню знайому Галинку, яка могла мати необхідну суму. Галинка повідомила, що її коханий знаходиться у тюрмі.

Пошуки грошей були тривалі та друзі батька не могли допомогти. Дівчина згадала про дивний випадок, коли до неї підійшов чоловік і повідомив адресу якщо потрібна допомога, вона вирішила діяти на свій страх та ризик, відчуваючи відповідальність перед собою і та сестрою:

«Leon Kicuła, Podzamcze numer 3. Jechałam do obcego człowieka, którego adres podałam mi inny obcy człowiek. Zdawałam sobie sprawę, że pomoc, o której mówił mi szeptem do ucha, kosztuje zapewne wiele pieniędzy, ale nie umiałam już myśleć rozsądnie. A nuż... a nuż... - mówiłam sobie.»[59,s.20]

За певних обставин ніхто не відчинив двері. І коли Катажина поверталася до Галинки несподівана зустріч, з давньою знайомою батька ніби чудо врятувало її. Вона була власницею маєтка який занепадав і не виплачував за лікарську опіку, тим самим вони були винні її батькові гроші. Дівчина була в захваті і не

вірила обставинам які склалися. Повернувшись до Галинки, її поставили перед вибором залишитися чи поїхати разом із сестрою. Вибір був очевидним, відчуття відповідальності за сестру переважало:

«-Nie mogę zostać sama, bez Elżbiety.

-Rozumiesz chyba, że dwie osoby to nie jedna.

-Rozumiem i nawet nie śmiem cię prosić. Ale nie mogę jej opuścić...

- Nie jest dzieckiem, ma swoje szesnaście lat... Nie rozumiem cię, zastanów się, a przyznasz mi rację. Gdybyś wyjechała, to byłoby tak, jakbyś opuściła Mariana...

-Zrozum, nie mogę opuścić siostry.

-Wybacz. Wybór zależy od ciebie. Moje zdanie znasz» [59,s.22]

Наступного дня відбулася зустріч з шантажистами та успішна угода про обмін грошей на документи. Також несподівана пропозиція одного із провідників залишитися йому сподобалась їй вродо, що саме вона має високі шанси вижити, на що Катажина відмовилася. Допомогу як застереження проявив, також зовсім сторонній чоловік похилого віку:

«Przechodzący ulica starszy mężczyzna mówi cicho: - Niech pani tu nie stoi, dziecko, niech pani wraca do domu, niedobrze jest tutaj stać...» [59,s.24]

Відкуп під час затримання чи допиту, був неодноразовим випадком про це також розповідала Зося блакитноока єврейка. Коли її викликали на допит вона відкупилася перстнем.

Під час допиту потрібно тримати себе у руках, а особливо приховувати емоції та грати певну роль, для того щоб приховати сутність це може вберегти від трагічного кінця. Питання на допиті могли бути найрізноманітніші, такі як назвати директора школи, священника, та головну вулицю це для того щоб побачити реакцію людини на неочікувані запитання. Катажина та Ельжбета потрапили на такий допит до наглядача на вокзалі чекаючи своєї відправи:

«Poproszę panie na rozmówkę. - Widocznie wysocy oni używali tego zwrotu, ale szpicel w irchowych rękawiczkach wyraził się ładniej: na pogawędkę. Idziemy przez hale do drzwi ukrytych w głębi, za pryzami, jest tam mały służbowy pokój. Zakratowane okno wychodzi na kopce śmieci - odpadki łagrowe kuchni. Przy oknie stoi wysoki mężczyzna w trenczu i kapeluszu odsuniętym z czoła. Nie patrzy na nas, zapala papierosa. Ten, który nas przyprowadził, czeka w milczeniu. - Ależ proszę... - mówi do niego człowiek w trenczu i tamten zaczyna. Grzecznie, rzeczowo. - Gdzie się pani urodziła, proszę opisać miasto, proszę podać nazwę głównej ulicy, nazwisko burmistrza, starosty, dyrektora szkoły, imię patrona miejscowego kościoła... Patrzymy sobie w oczy jak dobrze wychowani, prawdę mówiący ludzie. Sypie nazwiskami, szpicel potakuje lub ironicznie się uśmiecha, jedno i drugie na chybił trafił, nie zna miasta, w którym Katarzyna przyszła na świat. Potem modlitwy. Proszę... W ciemnym pokoiku, ze wzrokiem utkwionym w kopce śmieci, modle się do Boga, wygłaszam czystym, spokojnym głosem Ojciec nasz, Zdrowaś Mario i Aniele Boży, stróżu mój..., odpowiadam na pytania z katechizmu, a kapuś przybiera mimo woli pozę księdza odmawiającego rozgrzeszenia: - Coś za gładko pani umie...!

Potem kolej na Elżbietę, wszystko jeszcze raz od początku, człowiek w trenczu patrzy teraz na nas bez uśmiechu, z napięciem, jak gdyby się nad czymś zastanawiał. Patrzy to na nas, to na gorliwego szpicla, każącego Elżbiecie śpiewać kolędy, Przybieżeli do Betlejem..., W żłobie leży..., a zza drzwi dochodzą głośne rozmowy i kłótnie, wszyscy tu z wszystkimi się kłóca, „sram na to, słyszysz, ja sram na to” i jeszcze: „cholero jedna, kraść ci się zachciało...”

- Panie mogą wrócić na sale - mówi człowiek w trenczu. Szpicel jest widocznie zaskoczony tą interwencją i decyzją przełożonego, bo zgadza się potulnie i otwiera drzwi.»[59,s.24]

Наглядач змилювався над дівчатами та запропонував допомогу та дав поради щоб не вирізняться з натовпу:

«Zaciągamy się łapczywie, człowiek w, trenczu mówi szeptem tylko da nas przeznaczone słowa, nikt inny nie powinien ich słyszeć. Za późno się panie wybrały, mówi, teraz wszyscy wiedza o tym sposobie i wyłapują, coraz trudniej się przemycić, a jeszcze dwa, trzy miesiące temu można było z łatwością, bez żadnych przeszkód... Przyrzeka wystać nas jak najszybciej i radzi nie kreci się po hali, nie chodzić na posiłki - będzie nam przynosił jedzenie na prycze.)

Jest to wysoki, szczupły mężczyzna, twarz sucha, koścista. Nosi przybrudzony trencz. Zastępca kierownika sammellagru. Przychodził pod wieczór, przynosił chleb z buraczana marmolada i papierosy. (Ach, on był nadzwyczaj porządnym człowiekiem - powie Zosia - mnie także pomagał.)» [59,s.27]

Чоловік не мав великих повноважень і від поліції вберегти не міг. Одразу після лазні, дівчат відправили до гестапо з перекладачкою, але все обійшлося, хоча здавалося, що це кінець. Дівчата розпочали свою подорож і це був лише початок труднощів з якими вони вже стикнулися.

Дівчата потрапили до табору добровільної праці на машинобудівної фабрики. Властивим було те, що для виживання потрібно знайти однодумців та друзів. Всіх дівчат об'єднував спільний побут і доля яка їх спіткала на дружбу сподівалась і Катажина:

«Siedzimy rozproszone, każda przy innym stole. Jest to pierwszy wspólny posiłek, rozmowy o domu, o rodzinie, żale, że taki spotkał los. Z nagłą, gwałtowną nadzieją myślę: dotarliśmy, wszystko się ułoży, znajdziemy drogę do tych dziewcząt, wspólny los nas polaczy.» [59,s.32]

Важкою ношою були плітки які розносилися табором. Єврейок не долюбляли і цього не приховували, та з першої нагоди доносили інформацію комендантові. Шмідт (місцевий комендант) знав про те, що в таборі є жидівки, але не викликав дівчат до себе, що і насторожувало.

Ще одне випробування з який стикнулись дівчата це вміти протистояти пліткам та переконувати інших, що це брехня. У таборі Катажина і Ельжбета

були не єдиними єврейками які прикидалися кимось іншим. Параска була з них, дівчина з фальшивим акцентом, який видав її походження:

«Paraska była jedyna, której nie poznałam z miejsca (nie licząc tej, która ukryta była pod wielką kraciastą chustką i której nikt nie rozpoznał), ginęła w wiejskim tłumie. To nie sznurowane wysokie buciki - nosiliśmy podobne - nie duga, marszczona spódnica, sweter szary z owczej wełny... Może chód? Może sposób bycia? Pochodziła z pogranicza wsi i małego miasta i tylko akcent ją zdradzał. Nie miała na tym tle żadnych kompleksów - gadatliwa, cięta w języku, najweselsza dziewczyna na sali, beztroska prawie... Czasami mówiła: „ach, co wy tam o mnie wiecie”, i machała lekceważąco ręką. I tylko wtedy wyglądała jak zatroskana, zbiedzona Żydówka z małego miasteczka.» [59,s.37]

Дівчата яких об'єднало одне походження, утворили групу, які протистояли іншим:

«Siedziałyśmy na ciasnej pryczy, jedna obok drugiej: Zosia - najstarsza; rodzice zginęli w Bełżcu, mąż, inżynier, został w getcie. Czeka na wiadomość od niego, która nie nadejdzie. Stefa - żona lekarza. Na małym amatorskim zdjęciu idą polną drogą - oboje wysocy, opaleni, piękna para. Na polach zżęte snopki. Jej mąż ukrywa się na wsi. Marysia - studentka architektury. Matka zginęła w akcji, maty braciszek został z ojcem w getcie. A drobna, figlarna Paraska jest matka jednorocznego synka. W dniu jej ucieczki z getta skończy rok. W getcie małego miasteczka zostali obaj: ojciec i syn. I my obie. Elżbieta najmłodsza.»[59,s.44]

Ненависть до жидівок не приховувалася іншими дівчатами, особливо коли прихильність коменданта схилилася на сторону єврейок, вони ніби хотіли позбутися дівчат і це був ще один виклик:

«A jednak atmosfera na sali była napięta, czuło się podskórny, niespokojny nurt. Były szepty i uśmieški, zbyt jasne, by można było się łudzić, czasami niechęć i złość tryskały gwałtownie - ułamek sekundy dzielił „Żyrówka”. Jeszcze nie padło ono głośno ani razu, nie ulegało jednak najmniejszej wątpliwości: stosunek do nas był wrogi,

zaczepny, a przepaść, jaka nas - mino wysiłków — dzieliła od innych, powiększała się z dnia na dzień. Byłyśmy z miasta, a nie ze wsi, byłyśmy „panie”, mimo że chętnie służyliśmy pomocą, myłyśmy często ręce, czyściłyśmy co dzień zęby, Stefa i Marysia siedziały w ciepłych, czystych ubiorach, a Pola - mówiono - taka elegancka przy maszynie. Komendant z nimi rozmawia - mówiono - łaskawy jest dla nich, a na nas nie sporzy, wkradły się w jego laski...» [59,s.38]

Спогади про дім часто були присутні у житті робітниць. У неділю та поза робочий час дівчата збиралися у коло: співали пісні, читали молитви, писали листи, та ділилися теплими спогади про те як було вдома. Ельжбета, важко переживала подорож, закривала в собі не хотіла ні з ким спілкувати і часто на самоті лежала, або переглядала фотографії які всупереч забороні були взяті з собою.

Навіть у таких не людських умовах, зароджувалось кохання між наглядцем Мюллером та Зосею. Йому було байдуже на її походження це немало ніякого значення. Він ніколи не порушував теми про єврейок. Часом приносив дівчатам кілька пляшок темного пива. А Зосі подарував кулон із баранчиком, який вона не знімала.

Прояв людяності та саможертва також проявляється неодноразово, Ельжбета для того щоб зробити приємно сестрі на день народження не їла хліба десять днів. Стефа подарувала брошку. Хліб вечері розділили на всіх дівчат.

Коли всі ворожо ставилися до жидівок, були ті які допомагали інформуючи:

«Wiadomość te potwierdziła Anielka. Ta brzydka, krótkowzroczna dziewczyna zносиła nam wszystkie zasłyszane wieści nas dotyczące, dodając przy tym nieodmiennie: ale to się wkrótce wyjaśni i będziecie miały spokój. Nie zmuszała nas nigdy do otwartego przyznania się, nadawała wszystkiemu pozory plotki i bezpodstawnych podejrzeń. Tego dnia - było to niedzielne przedpołudnie – przyleciała zalękniona i wbrew zwyczajowi palnęła prosto z mostu.

- Wracam z kuchni. Schmidt idzie tu z dwoma cywilami, boję się, że to do was. Wtedy wieczorem podpisały donos, sama słyszałam, jak opowiadały, mnie się nie krępują. Tylko zaklinam - nie zdradźcie się, że wam powiedziałam.» [59,s.47]

Думки про втечу були вже давно, але реалізація щоразу відкладалася. Катажина часто задумувалася над цим, особливо коли розуміла, що комендант знає про їх. Організація втечі почалася після допиту Зосі, там вона дізналася, що гестапівці знають не тільки про їх походження, але і особисті дані.

Для початку вирішили скористатися методом який був найпоширенішим - підкупом:

«Nazajutrz, rano Marysia i Paraska wręczyły Schmidtowi złoty zegarek, złote pióro, kilka złotych monet, łańcuszek i buty oficerki należące do Stefy. Wróciły z triumfującymi minami; — A widzicie przyjął, i to chętnie. Optymistyczny nastrój trwał do południa. Podczas obiadowe przerwy Schmidt zwrócił Parasce pakuneczek ze słowami: Ich bin nichi so kleinlich. » [59,s.50]

Коли матеріальний підкуп не подіяв, за для порятунку жінка може пожертвувати тілом. Підкуп тілом був досить поширеним способом оплати і не тільки, жінки досить довго перебувають без уваги чоловіків, є ті хто не спроможний стримати спокуси.

Для того щоб витягти всю інформацію на свою користь одна з дівчат вирішує провести ніч із комендантом Шмідом:

«Ale tej samej nocy Paraska wystąpiła z propozycja, która wprawiała nas w osłupienie i która ucieczkę odroczyła. Paraska oświadczyła, że spędzi noc ze Schmidtem i wyciągnie od niego wszystko, co wie o naszej sprawie. Paraska, jak zawsze ze śmiechem:

- Ja go przekupie winny sposób.

Stefa, po długiej chwili:

- Taka jesteś siebie pena?

Paraska beztrosko:

- Так.» [59,s.50]

Після проведено ночі, комендант повідомив, що в дівчат ще є час на втечу, та дасть їм знати коли потрібно буде втікати: якого дня та в який момент. Домовленість утекти усім разом була порушена, коли Шмідт заявив, що допоможе втекти лише Парасці та Стефі. Дівчата вже не творили однієї групи, тієї ночі дівчата втекли.

Головним ворогом є паніка, яка може охопити розум, накручування поганих думок, потрібно вчасно вгамувати емоції, а у таборі немає волі емоціям потрібно бути вмiти стримувати їх для того щоб виглядати сильнішим:

«Jesteśmy w potrzasku. Drzwi zaryglowane, okna zabite deskami. Za kilka minut odkryją w fabryce nieobecność Paraski, przyjdą po nią. Zauważą nieobecność Stefy. A potem - za godzinę, dwie, przyjdą po nas. I tak się wszystko zakończy. Nikt nie będzie wiedział, kiedy i w jaki sposób. Opada mnie nagle natrętna ciekawość: co będę czuła? Jak się zachowam? Pije wodę z kranu, żeby otrzeźwieć, potem wyjmuję porcję chleba i margaryny i jem. W chwilach wielkiego napięcia musze jeść i palić.

Niedopałków nie ma. Spokój, spokojnie, logicznie, bez paniki, bez teatru. Jeśli nas w nocy nie zabiorą, uciekamy jutro rano w drodze do pracy. Ubrać się normalnie, żeby nie wybudzić podejrzeń, natychmiast po wyjściu skoczy w lewo za wyłom muru i pod jego ostaną biec przed siebie.» [59,s.53]

План втечі був сформульований і відкладати немає куди. Ризикнувши їм вдалося втекти. У сцені втечі яскраво зображена всю силу духу дівчат, знаючи, що все може обернутися у погану сторону та може нести за собою страшні наслідки. Коли вони втікали вони зустріли по дорозі коменданта Шмідта, і в той момент здавалося, що ось він кінець, але чоловік був захоплений їхньою відважністю і закрив на це очі:

«Zza rogu wyłoniła się postać mężczyzny. Kaszkiet, wysokie buty, sprężysty krok. Jeszcze zanim podszedł bliżej, poznaliśmy, kto to taki.

Stoimy oko w oko. Po drugiej stronie jezdni zamarły kroki, to tamte trzy stanęły.

Schmidt spytał: - Wohin?

-Wir hauen ab - odpowiedziałam.

-Ihr haut also ab... - powtórzył i wolnym ruchem wyjął rękę z kieszeni. Już kiedyś widziałam ten ruch. Zastrzeli nas - pomyślałam. Podniósł ramie do oczu, odcyfrował na zegarku czas. - O siódmej odchodzi pociąg, zdążycie jeszcze. Jedźcie pociągiem, nie traćcie czasu.

Wyjął z portfela karteczkę, nakreślił kilka słów, podał Marysi.

- Tu jest mój adres. Napiszcie.

Zdumienie odjęto nam stówa.

- Tapfer seid ihr... tapfer...

Odwrócił się i odszedł.» [59,s.55]

З групи дівчат їх залишилося троє Катажина, Ельжбета та Марися. Для відведення уваги потрібно у котрій раз перевтілювалися, грати певну роль щоб не викликати підозри і не привертати увагу, що вони тільки втекли з табору:

«Zegar nad wejściem wskazuje szósta czterdzieści - najwyższy czas...

W milczeniu wiązałyśmy z szalików turbany — Niemki w fabryce nosiły takie, a my musiałyśmy w miarę możliwości upodobnić się do Niemek, nadać sobie ich schludny, zadbany wygląd - każdy wiosek na swoim miejscu, każdy guzik na swoim miejscu i spokojny, nieco tępowy wyraz twarzy» [59,s.56]

Зовнішній вигляд був одним з ключових моментів, але потрібно змінювати і поведінку, певна хитрість, яку використали дівчата це наспівування німецьких

пісень, та фальшиві емоції, все це використовувалось за для того, щоб зберегти собі життя:

«Miasteczko było małe i puste. Przeszliśmy różnym krokiem główną ulicą, nucąc pogłosem „Es geht alles vorüber, es geht alles vorbei”, tę modną wówczas piosenkę niosłyśmy przed sobą jak transparent: patrzcie, oto trzy deutsche Mädchen, wesole, zadowolone z siebie i z życia - „Nach dem Dezember kommt wieder ein Mai.” - śpiewają, idąc szybkim krokiem osób spieszących do określonego celu. Nie wiadomo właściwie, dla kogo przeznaczone jest nasze śpiewanie, bo ulica pusta, być może więc dla siebie śpiewamy, że wszystko przemija, wszystko przechodzi, i dopiero za miastem milkniemy i zdejmujemy z ust uśmiechy.»[59,s.57]

Чергова зміна біографії для збереження життя. Досить великою проблемою було, те що дівчата були без документів та це спричинило б дуже багато запитань. Потрібно було вигадати правдоподібну історію, та підібрати імена та прізвища:

«Katarzyna, Elżbieta i Marysia zostały na stercie liści. Na miejsce Katarzyny przyszyła Joanna Pilecka, na miejsce Elżbiety Jadwiga, Kotula - nasze szkolne koleżanki, o których wiedziałyśmy, że zostały wywiezione do Niemiec na roboty. Marysia przybrała nazwisko Anny Kloc. Tych nowych nazwisk nie potwierdza żaden dokument i ich brak należy w jakiś sposób wyjaśnić, uzasadnić.

Joanna, Jadwiga i Anna - trzy proste, wiejskie dziewczyny uciekły z transportu podczas postoju pociągu na stacji nieznanego im z nazwy niemieckiego miasta. Uciekły i zostały natychmiast na tymże dworcu schwytane i odstawione z powrotem do pociągu. By uniemożliwić im powtórny ucieczkę - odgrażały się bowiem, że znów uciekną (a uciekały do domu, do Polski) - odebrano im dokumenty. Nie przejęły się tym. Uciekły na następnym postoju - bez dokumentów.» [59,s.58]

Випробування з яким стикнулись героїні це втеча, вони бажали поїхати на найбільшу відстань, для того щоб їх не наздогнали та не нашли. Вони досить довго блукали лісом, та були виснажені втомою. Без належного відпочинку та

їжі, дівчата стикнулися з видіннями які збили їх із шляху. Нічого не залишалося як звернутися про допомогу в будинок де проживали німці. Доля дівчат була передбачувана, так як люди одразу викликали поліцію.

У відділку має відбутися допит, та потрібно було дотримуватися певної історії, яку придумали наперед. Дуже важко стримувати емоції, але інстинкт самозбереження вище інших проявів і потрібно було підібрати, що саме використати в певний момент, сльози також потрібно вміти використовувати щоб не переграти:

«Ach, jak łatwo mi się płakało, z jaka rozkoszą! Byłam głupią, prostą dziewczyną uciekającą do Polski za stołeczkiem na niebie i mówiłam sobie: dobrze zagrałaś, dobrze zagrałaś, ale uważaj, nie przeciągaj struny.» [59,s.63]

Історія, що вони три сільські дівчини і вміють працювати на сільському господарстві переконало урядовця. Скерували їх на три різні місцини, що мало ускладнити майбутню втечу. Вперше сестри розлучаються і старша Йоанна не зможе піклуватися про Ядвігу.

Йоанна новий образ який прийшов на зміну Катажині, повинен кардинально відрізнятись. Дівчина змінила свою поведінку повинна бути веселою, недалекою, але не дурнуватою.

Нові господарі мали на господарстві інших працівників. До дівчини хлопці ставились з повагою, дівчина подружилася з графською служницею та неділю вони проводили у їхньому маєтку. Йоанна отримала нові документи які засвідчували, що вона Йоанна Пілецька:

«Poszła z Schulzem na policję, gdzie wydali jej ausweis opatrzone pieczęciami i odciskami palców, który legalnie potwierdzał, że jest Joanna Pilecka. Po raz pierwszy odczuła coś w rodzaju cichej satysfakcji.» [59,s.67]

Дівчина прикинулася селянкою і що може багато працювати, з часом вона навчилася швидко доїти корів та приховувала свої мозолі, які приносила їй робота.

У вільний час Йоанна закривалася у кімнаті та писала листи Ядвізі (своїй сестрі) та Анки, але писала також нотатки які мусила приховувати:

«W sztabie zamykała drzwi na klucz - zostawała sam na sam ze sobą, bez Joanny.

Pisała przy stoliku pod oknem, za którym stała stodoła, nocą czarna, nie niebieska (co dzień rano patrzyła na jej wrota kolor morskiej wody), pisała listy do Jadwigi, niekiedy do Anki.

Pisała listy do Mariana i ojca, a napisawszy, darła je na drobne kawałki. Pisała notatki, które chowała pod obluźnioną deskę podłogi, na desce stawiała krzesło z miednicą i dzbankiem na wodę. Musiała potem te notatki zniszczyć.» [59,s.68]

Подія яка перевернула події та дала сил це лист від батька. Після цього мала відбутися зустріч двох сестер. Вона відбулася але з присутності провідників, при яких дівчата не могли відкритися одна одній та бути самі собою. Один з хлопців запідозрив, що одна з сестер схожа на єврейку, на що Йоанна насмішкою відповіла:

«Walenty siedział w pociągu markotny, Stefan nie przypadł mu do gustu. - A twoja koleżanka - Spowiedzią - trochę do Żydówki podobna.

- Muszę jej to powtórzyć. Uśmieje się - odrzekłam.» [59,s.70]

Йоанна була дівчина вже з досвідом, і знала як відповісти у такій ситуації, щоб відвести від себе та сестри підозри.

Побіг Анни сколихнув околиці, Шульц господар та якого працювала Йоанна, запитав її про походження її подруги. У цій ситуації дівчина повинна знову вміло переконати інших, що вона не єврейка та приховати свої справжні емоції які викликала ця розмова:

«Deszcz pada na razie rzadki i drobny, ziemia jest grząska, sunąc na czworakach, zostawiam za sobą głębokie ślady kolan i dłoni. Schulz przerwał prace, wstał, patrzy na mnie.

- Powiedz, Johanna, twoja koleżanka, ta, która odwiedziła cię niedawno, wie heisst sie - Anna? - to Żydówka, prawda?

Patrzę mu w oczy, rozbawiona tym pytaniem (zawsze ta sama wstępna reakcja: rozbawienie. Za każdym razem to samo się powtarza).

-Was? - Opieram się mocno ręką o ziemię, by ukryć drżenie.

-To jest Żydówka - eine Jüdin, rozumiesz chyba, co mówię!

-Was Chef sagen- odpowiadam obrażonym głosem. - Anna nix Jude.

-I ta druga - jest także Żydówka. Uciekliście razem, stimmt?

-Tak. Ich das schon sagen. Uciekliśmy z transportu.

-A może nie z transportu, tylko z obozu przy fabryce?

-Nix Lager. Uciekłyśmy z transport.

-So, so. Ty jesteś jasna blondynka, Johanna, ale... - Wytrzymuję spojrzenie. - Ale co? - Z mojej twarzy nie schodzi przepisowy wyraz rozbawionego zdumienia. Schulz klęka, rozmowa skończona.» [59,s.72]

У такій ситуації варто вміти, впевнено говорити і знати як діяти. Йоанна проявила людські цінності, захищала не лише себе та сестру, а і подругу з якою разом утекли. Тиск зі сторони господаря не зламав дівчину, хоча вона була на межі.

Відповідальність та складання плану втечі на себе бере Йоанна. Вона продумує і деталі та розуміє, що відкладати немає часу:

«Biegnać, układałam w myślach plan, jutro uciekamy, szczęście, że jutro niedziela, po południu pojedę do Jadwigi i razem z nią dalej, dziś musze zdobyć dla

Jadwigi buciki, mam Bezugschein na Holzschuhe, ale w drewniakach nie może jechać, muszę przekonać szewca, żeby sprzedał mi skórzane, już raz dał się przekonać - wiśniowe czółenka są tego dowodem, więc może i tym razem uda mi się... jak to: „może się uda?” , musi się udać, Jadwiga musi mieć skórzane buciki na podróż i będzie je miara, na daleka podróż, nie wiadomo jeszcze dokąd.» [59,s.73]

Певні деталі які насправді не є такими значними, відіграють певну роль та надію на те, що саме з цим втеча буде вдалою. Для Йоанни це були червона шкіряні черевики для сестри Ядвіги.

Бути сильною жінкою досить важко в умовах яких перебувала Йоанна, та коли Генік запропонував допомогу, дівчина не відмовилась та прийняла її та вперше за довгий час відчуła, що турбуються про неї, a не вона про когось:

«Z bocznej uliczki głos Gienka zawołał: - Dokąd to? Zaczekaj! - Wracał z pola, bardziej niż zwykle ogorzał, szedł elastycznym krokiem, wysoki, silny, spokojny. Pokazałam mu buciki – gwizdnął z podziwem.

- Wspaniale, jutro je włożysz, pójdziemy na spacer. - Nie odpowiedziałam, więc spytał: - Co ci jest?

-Nic.

-Nie oszukasz mnie. Pokłóciłaś się ze stara? Gwizdź na to.

-Z nikim się nie pokłóciłam.

-Ale coś ci dolega, widzę przecież. Powiedz mi, może będę mógł pomóc, przecież wiesz...

-Przyjdź wieczorem do wąwozu za ogrodami, powiem ci.

-Coś poważnego?

W jego głosie zabrzmiała troska.» [59,s.74]

Прийняти допомогу іншої людини, а особливо довіритись комусь, коли від цього залежить твоє життя - дуже складно. Йоанна через свій страх та ризик відкрилася Генику, і на її здивування хлопець відреагував досить спокійно:

«W wąwozie usiadłam na zwalonej kłodzie drzewa i czekałam. Niebo wisiało czyste, usiane gwiazdami, w powietrzu stał jeszcze zapach deszczu. Co powiem Gienkowi? Jak mu powiem? Żałowałam nagle swego kroku, nie czułam się zdolna do tej spowiedzi, bałam się słów, które będę musiała wypowiedzieć na głos. Gienek nadszedł szybkim krokiem, usiadł, objął mnie ramieniem.

Ubiegłam jego pytanie. Powiedziałam:

- Wiesz, ja jestem Żydówką.

— No to co?

Byłam przygotowana na wyraz zdumienia, na zmieszanie, chwile kłopotliwego milczenia – na wszystko, tylko nie na te zwykłe, normalne słowa. Napięcie ostatnich godzin nagle się załamało. Zagryzłam wargi - za Boga nie chciałam płakać.

- Wiesz co z tego, że jesteś Żydówką? - powtórzył. Słuchał uważnie, nie przerywając ani słowem, dopiero teraz zdumiony. Uśmiech znikł z jego twarzy - dopiero teraz zrozumiał. Zachnął się, gdy powiedziałam, że proszę go tylko, by się dowiedział, czy Anka uciekła.

- Nie mów głupstw i nie bądź dziecinna - zawołał. - Pojadę do Anki, pojadę też do Jadwigi, ja pojadę, nie ty, tobie nie wolno. A dla mnie to drobnostka.» [59,s.74]

Хлопець був закоханий в Йоанну, а вона вперше за довгий час змогла комусь довіритись та попросити про допомогу. Завдяки хлопцеві вона дізналася, що Анна втекла, тому могла спокійно думати, про майбутню подорож із сестрою. Коли настала дуже слухна мить, плани втечі змінила хвороба Ядвіги, яка була знесилена та могла навіть встати з ліжка.

Дні чекання були дуже напружені, Йоанна чекала звістку від сестри та з острахом прихід поліції, який може повністю змінити їхні плани. У цей складний

період, не очікувано прийшли давно позичені гроші, які дівчина витратила на аксесуари, які попросила придбати Геніка. Зовнішній вигляд мав велике значення, для переховування поміж людей:

«Marysia niespodziewanie odesłała pożyczone pieniądze. Poprosiłam Gienka, by kupił u „swego” Niemca dwa kapelusze i dwie pary rękawiczek. Był to Niemiec, który sprzedawał Gienkowi różne rzeczy dla jego siostry — pracowała w fabryce pod Berlinem - nie było więc obawy, że zakup wzbudzi podejrzenia. Rękawiczki z cienkiej skórki miały szpiclowski kolor beż i podobnie jak czapeczka były niezwykle eleganckie. Słomkowy kapelusz z wielka kresa obiecał dostarczyć za kilka dni. Gienek uśmiechał się, rozbawiły go te kapelusze, litościwy ton zniknął z jego głosu.» [59,s.78]

З втечею Йоанні допоміг Генрик, а Ядвігі- Стефан який працював разом з нею, та був хорошим знайомим Генрика, він також все знав про дівчат. Він і повідомив, що коли Ядвіга хворіла до неї приходила поліція, отже наступною повинна бути Йоанна. Чекати немає часу, потрібно було їхати, як тільки Ядвігі стане краще. Зустріч перед поїздкою переломний момент, під час якого потрібно стримувати усі емоції, і поводитись так ніби усе в їхньому житті добре.

Дівчатам вдалося поїхати. З новою поїздкою нова зміна біографії та імен:

«Jadwiga nazywasz się będzie Barbara Faleńska, ja - Maria Walkowska. Miejsce i daty urodzenia zatrzymałyśmy nasze własne. Na obmyślanie życiorysów nie starczyło już czasu.» [59,s.81]

«Uciekamy ze zbombardowanej fabryki - powiedziałam. - Nasze dokumenty spłonęły podczas nalotu. Chcemy pracować u bauera, panicznie boimy się bomb. Ta fabryka mogła być w Wuppertalu, na przykład, albo w Düsseldorfie.

-Wiem od Stefana, że w Dortmundzie spłonął Arbeitsamt. Uważał, że powinniśmy to wziąć pod uwagę.

-Wobec tego: uciekamy z Dortmundu. Jeśli to prawda, że Arbeitsamt zbombardowany, nie będą mogli sprawdzić dokumentów. To była fabryka amunicji, jak się nazywała, nie wiemy, jesteśmy wsiowe idiotki. Byliśmy tam sześć miesięcy.

Przeszłość Barbary i Marii skwitowałyśmy - dzięki wprawie i doświadczeniu - bez trudu: umiejscowiłyśmy je na wsi, w chłopskiej rodzinie, przy czym Barbara pozbawiona została rodziców, a Marii wyrzekł się ojciec dróżnik pod wpływem złej macochy. Ale to tylko wstęp.» [59,s.85]

З кожною такою поїздкою, набираючись досвіду, дівчата все краще знали як поводитись при купівлі білету щоб касир не запив їх документів, важливу роль відіграло моделювання голосу:

«Włożyłam rękawiczki, podeszłam do kasy. Swobodnie, z wprawą modeluję głos, kasjer i tym razem nie żąda dokumentów. A potem szybko opuszczamy dworzec - schodzimy z oczu żandarmom, uciekamy od przygodnych rozmów i pytań.» [59,s.81]

Протягом подорожі дівчат були дуже обережні, старалися не привертати уваги та зникали в натовпі людей. Одна із зупинок відбулася досить рано, коли людей на вокзалі майже не було. Коли до їх звернувся жандарм у цій ситуації головне було діяти впевнено і вірити у все що сам говориш. Коли від того, що ти скажеш і від поведінки буде залежати ваше життя потрібно це говорити впевнено:

« W chili gdy przechodziłyśmy przez pusta hale, wyrosła przed nami postać żandarma - Ausweis bitte. - Jego głos doszedł mnie jut z oddali, poparze gwałtowny szum w uszach, nogi zwiotczały. Co podszeptało mi słowa? Czy byłam ich świadoma? Nie wiem, nie wiem...ich

- Ach so was - usłyszałam swój własny głos, również z oddali dochodzący, wzburzony, nieco ironiczny - schon wieder? Ile to razy mamy się legitymować w ciągu jednej godziny? Za kogo pan nas ma właściwie? Mein Mann ist an der Front! Może pan nam uprzejmie wskaże, gdzie tu jest poczekalnia. Jedziemy z Lubeki do

Heidelbergu i jesteśmy bardzo zmęczone, ganz erschöpf. Und die Dame - wskazałam na Jadwiga - fühlt sich so elend. Słowa płynęły gładko, potoczyście, jak gdybym całe życie mówiła wyłącznie po niemiecku. Co podszeptało mi ton osoby obrażonej, lecz spokojnej, pewnej swojej racji? Nie wiem, nie wiem... Żandarm - zgodnie z moim życzeniem - zaprowadził nas do poczekalni.» [59,s.83]

Впевненість в мові врятувала дівчат у той момент. Знайти вихід із певної ситуації було одним із ключових умінь Марії. Барбара (Ядвіга) ще була дуже хвора та коли на вулиці у неї підняла температура і з неймовірної спраги вона почала пити воду, Марія не розгубилась і обіграла ситуацію у свою користь. Дуже важливим не піддаватися паніці, а одразу реагувати:

«Dostrzegam błysk przerażenia w oczach kobiety i słyszę jej okrzyk. Spokój, tylko spokój. Jadwiga klęczy na ziemi i pije wodę z rzeki. Spragnione zwierzę tak pije. Jej dłoń, która chwytam, jest rozpalona. Hedwig, Hedwig, ist dir schlecht geworden? Steh auf Hedwig, wir gehen nach Hause, du bist noch zu schwach... komm Hedwig, komm... Dużo szybkich słów, zagadać, nie dopuścić do pytań, wmówić, że zasłała, wmówić, że nie piła.

Podnoszę ja z ziemi, osłaniam ramieniem, nach Hause, nach Hause... Ludzie rozstępują się przed nami, es ist ihr schlecht geworden, danke, schon alles in Ordnung... Kilka parsknięć śmiechem, kilka bacznych, czujnych spojrzeń. Koniec podróży, koniec... Za chwile odezwie się chłodny, grzeczny głos: Ausweis bitte.» [59,s.87]

Коли здається, що вже кінець доля дарує певну випадковість і оберігає від перешкод, але не завжди. Для підтвердження історії - робітниць, які утекли зі згорілої фабрики без документів, потрібно оформитись для праці. Дівчата самі звернулися до поліцейського, який відвів їх у відділок. У цій складній ситуації, потрібно витримати допит, який тривав більше години. Психологічне та фізичне приниження може зламати людину, але не героїнь, протистояти урядовцям важко, а звинуватити у брехні, дуже смілий крок і лише певний збіг обставин врятував:

«To tłumaczka, mądra, perfidna, wciąż o kapelusz pytała, intrygował ją. Raz, drugi i trzeci wyskakiwała z pytaniem: - A kapelusz komu ty ukradła? W domu ty też chodziła w kapeluszu? - Nie wiadomo, dlaczego tak ją intrygował. Bo że więź z nienacka pytała o nazwę fabryki, było zrozumiałe.

-Wiec jak się nazywała ta fabryka w Dortmundzie?

-Mówiłam już: gembha.

-Nie udawaj. Gesellschaft mit begrentzer Handlug to nie jest nazwa. Nie udawaj, że nie wiesz. Dobrze ci radzę, przypomnij sobie nazwę fabryki. I nie kłam. Kłamiesz. Sie lugt.

-Tam stało napisane literami: wielkie „G”, małe „m”, małe „b” i wielkie „H”. Razem gembha, coś jak po naszymu gęba.

-Schlau ist sie... schlau...» [59,s.92]

Обставини так складаються, як то вирішує доля. Дівчат відправили на одну місцевість але на різні господарства. З кожною зміною, яка ставалася в житті дівчат, вони також піддавалися до перемін, для збереження свого життя. Коли людина не може бути самою собою, і потрібно придумувати певний образ, з часом забувається, ким вона взагалі є. Вперше за довгий коли Барбара та Марія потрапили до невеличкого села, який не був фанатично прив’язаний до німецької зовнішності, та був далеким від політичного дійства, вони відчули спокій та смак життя:

«Barbara - już zdrowa - po raz pierwszy nie czuje ciężaru swoich czarnych włosów i ciemnych oczu: wielu mieszkańców wsi ma podobne oczy i wozy, a na dodatek panuje tu głębokie przekonanie, że uroda Polaków jest ciemna, die Polen sind schwarz, mówi piekarz, i nie on jeden, w oczach mieszkańców wsi Barbara jest okazem typowej Polki. Pozbawiona ciężaru ciemnej urody i szykan Niemki niczym nie przypomina Elżbiety i Jadwigi. Odżyła. Jej nowa bauerka przy każdej okazji prawi dzieciom o dobroci wodza, bauer nosi partyjną odznakę, ale Polkę traktują

przyzwyczajcie, długo czekali na parobka ze Wschodu. Barbara odżyła, jest pełna energii, silna. Nie ma już między nami milczenia. Mówię jej często: teraz y decydujesz.

I Maria jest inna. Istnieje prawie że bez mojej kontroli, niekiedy nawet góruje nade mną (niekiedy!), na przykład wówczas, gdy będąc sam na sam z Barbara, wtrącam nagle wiejskie zwroty, mówię nie własna, lecz przyswojona na użytek osób trzecich mowa, lub gdy jadąc wozem w pole, czuje w sobie błogi spokój i myślę, że mogłabym potem tak właśnie żyć: prosto i spokojnie, bez wszystkiego, co było mi dawniej do życia potrzebne - w kręgu wyznaczonym przez pola, łąki, grabie, krowy...

Nie lubię Marii górującej niekiedy nade mną, choć przecież uparcie i konsekwentnie dążyłam, zęby nią zostać.

Coraz rzadziej mówimy „o ile...”, coraz częściej pytamy, czy będziemy jeszcze kiedyś takie jak dawniej. Strach, że nas odnajdą lub rozpoznają, nie zniknął, zsunął się tylko w głąb i drzemał.» [59,s.94]

Коли людина переховується, вона живе у вічному страху, що її впізнають чи знайдуть, відчувати таку ношу дуже складно.

Стримувати давні вподобання та вміння, коли є спокуса їх проявити важке випробування. Коли Марією було створено образ, сільської дівчини, гра на фортепіано була під забороною, але ця пристрасть до музики спокусила її. Щоб перевернути та об’яснити свої навички, дівчина вигadala історію про нареченого котрий був органістом в костелі:

«Nazajutrz opowiedziałam Herminie i piekarzowi rzewną historię o narzeczonym, który był organista w kościele. To on uczył mnie grać na fortepianie. Kochałam go głęboko, ale porzucił mnie dla innej. Hermina opowiadała ją potem w sklepie. „Nasza Marija miała narzeczonego, który grał w kościele na organach” - mówiła. W jej głosie brzmiał odcień dumy.» [59,s.96]

Все завершилося по закінченню війни. Дівчата повернулися до батька, але такими як вони були раніше вони вже не стануть. Життєвий досвід який вони пережили завжди залишиться у їхній пам'яті.

Отже, для самозбереження дівчата вимушені були приховувати своє єврейське походження для цього змінювали автобіографію, придумуючи нові імена та історії звідки вони. Стикалися з складними ситуаціями та шукали вихід з їх. Діяли досить сміливо втікаючи від гестапо з розумінням, що від цього залежить їх подальше життя. Вміло реалізували та стримували себе у певних ситуаціях.

2.2 Жінка перед лицем викликів долі у репортажі Ганни Краль «Дорога чекає червового короля»

Писати про війну без прикрас, прямолінійно, показуючи всі її звірства, - завдання не з легких. Тим більше, коли автору доводиться зображати справжню долю людини, людини з плоті та крові, яка пережила війну і тепер хоче про неї розповісти. Ізольда Регенсберг довго шукала того, хто був би здатен виконати це завдання. Багато письменників відмовлялися, один з них зробив спробу, але книга, що вийшла, не виправдала очікувань жінки.

Сила наративу Краль полягає в тому, що вона пише безособово, виступаючи в ролі пасивного спостерігача реальності. Вона використовує теперішній час, будує короткі і прості речення, не вводить читача в сюжет поступово, а показує «те, що є тут і зараз». Час дії роману - це передусім війна, але описано й подальше життя персонажів. Ізольда - молода заміжня єврейка - перефарбовується у блондинку, змінює голос на більш писклявий, отримує перепустку і як арійка - Марія Павліцька - залишає варшавське гетто. Її чоловік залишається - він не має документів, не має світлого волосся, а крім того, він обрізаний. Вивезти його та решту родини з гетто не здається дуже складною справою. Все, що їм потрібно - це трохи часу... Проблема в тому, що йде війна.

На той час якщо ти є єврейського походження, людей позначали певними знаками, такі як пов'язки із «зіркою Давида»

«Kto jest Żydem(ten? Którego trzech dziadkowie są Żydami).

Na którym ramieniu nosi się opaskę z gwiazdą (wyłącznie na prawym)» [60,s.11]

Люди використовують різні способи для того щоб урятуватися, шукають схованку на час коли триває обшук. Ізоolda також мала намір сховатися, коли лікарню, де вона працювала медсестрею відвідала поліція:

«Rozgląda się. Pod murem jest beczka. Gołym okiem widać, że za mała, ale ona próbuje wejść. Przewraca się razem z beczką» [60,s.14]

Досить поширеним був відкуп, але урядовці і самі збирали всі дорогоцінні речі, так було і коли Єврейський поліцейський відвідав госпіталь:

«Żydowski policjant ustawia w szeregu wszystkich pracowników, podchodzi do każdego i nadstawia czapkę. Ludzie wrzucają obrączki, łańcuszki, zegarki... Ona wyjmuję srebrną puderniczkę, zaręczynowy prezent od męża. Otwiera, przeciera lusterko z pudru, przegląda się i wrzuca do czapki. Policjant bierze puderniczkę do ręki i zwraca bez słowa, srebro go nie interesuje. Wychodzą ze szpitala.» [60,s.14]

Під час відкupu віддавалися дорогоцінні речі, подарунки від найближчих з якими наміру розлучатися не було.

Для спілкування між собою, євреї використовували певні жести, значення яких арійці розпізнати не могли. Цим і скористався батько Ізоолди, коли вона покидала гетто:

«Słusznie, zgadza się ojciec, powiem ci, że bardzo słusznie, i robi lekki ruch palcami prawej ręki, kciukiem i wskazującym. Zna ten gest, ojciec podkreśla w ten sposób znaczenie swoich sądów. Nie pójdiesz na śmierć jak potulne jagnię, mówi ojciec poważnym, namaszczonym głosem I znowu unosi prawą rękę. Nie myśli, jak pójdzie na śmierć. Nic wybiera się na śmierć. Myśli o odruchu ojca. Pochodzi z lewej półkuli mózgu, odpowiedzialnej za mowę i ruchy prawych kończyn. Wie to z kursów

pielęgniarskich, a czy wiedzą ludzie po aryjskiej stronie? Czy odróżnią pracę półkuli od żydowskiej gestykulacji? Dobrze, że stąd wychodzisz, zapewnia ojciec i przygarnia ją oburącz do siebie. Dzięki temu jego ręce znajdują się za jej plecami. Dzięki temu nie musi się zastanawiać, co pomyślą ludzie nieznający się na pracy mózgu.» [60,s.15]

Гетто Ізольда покидала із сумкою, яку їй придбала мама. Вона одразу пішла до знайомої Лілусі, яка допоможе їй перевтілитись у арійку. Дуже складно стримувати емоції коли вони переповнюють людину, але таку настанову дівчина робили завжди, не плакати:

«I nie płacz, proszę cię, nam nie wolno płakać. Nam - mówi» [60,s.18]

Першим кроком перевтілення була зовнішність, потрібно перефарбувати дівчину в блондинку, щоб вона не була схожа на єврейку:

«Znajomy fryzjer farbuje jej włosy. Najpierw odbarwia perhydrolem, a potem nakłada kolor, popielaty blond. Przygląda się jej z satysfakcją: tak trzymać, nie jak inne Żydóweczki, żółte jak stoma.

Ona nie ma nic wspólnego ze słomą innych Żydóweczek. Staje się blondyna, duża blondyna, bo długie, masywne nogi przydają jej wzrostu.» [60,s.18]

Крім зовнішності до уваги також береться поведінка, яку також потрібно змінювати. Просто поставити сумку, навіть це може викликати підозри та запитання до людини:

«...wiec ona przeprasza, wita się z gośćmi i stawia torebkę. Na stole stawia, swobodnym gestem dużej blondyny. Maryniu, przerywa lekcję Lilusia, zdejmijże, stawiasz jak jaka Żydówka. Pospiesznie zabiera torebkę, znowu przeprasza i śmieje się na głos razem ze wszystkimi.» [60,s.18]

Ізольда думає не лише про те як врятуватися самій, її головною метою було врятувати свою сім'ю, витягти їх із гетто. Першою була мама, яку вона відправила до сім'ї Шайка. Сестри просять про те щоб вона попідкувалася про батьків, та брата. І тут у дівчини прокидаються думки, чому все припадає на неї.

Основною задачею для Ізольди було витягти з гетто свого чоловіка. Вона шукає різні варіанти, і звертається про допомогу до pana Болека, котрий вдень працював легально у гетто на будівельну фірму, а вночі завдяки каналам у своїх інтересах. Дівчина впевнено веде розмову та переконує чоловіка, і сама приймає участь у звільненні чоловіка:

«Znajduje pana Bolka w suterynie. Jest to warsztat stolarski, pełno w nim wiórów, trocin, hebli, pit, na stosie desek siedzą mężczyźni. Są niezupełnie trzeźwi, chudzi, żyłaści, szczerbaci, w rozpiętych koszulach.

Mówi, kto ją przysłał.

I co? - pyta pan Bolek.

Mówi, że w getcie jest jej mąż.

I co?

I trzeba go wydostać. Przez wachę już się nie da, ale mógłby kanałami, z panem Bolkiem...

Ze mną, kochanie? - pan Bolek uśmiecha się pobłaźliwie.

Trzeba go najpierw znaleźć, a my nie oddaliśmy się od rozbiórki. Tam nie jest bezpiecznie, kochanie. Tam dzieją się okropne rzeczy. Kto przyprowadzi do nas twojego męża?

Ja, mówi. Pójdę razem z wami i go przyprowadzę.

Pan Bolek przestaje się uśmiechać. Porzuca formę „kochanie”, poprawia koszulę i wstaje z desek.

Kanałami pani pójdzie?

Gdzie mam się zgłosić? - pyta.» [60,s.22]

Для порятунку коханої людини, зникають усі страхи, людина може піти на дії які будуть загрожувати і її життю також. Ізольда декілька раз приходила до

люку каналу, але нікого з людей пана Болека не було. І ось одного вони приходять, коли починає темніти всі опускаються у каналізацію. Ці люди на свій страх і ризик допомагають євреям, приносячи їжу та деяким роблять польські документи. Ізоolda знайшла свого чоловіка, знесилоного та вивела через каналізацію. Дуже часто в складних життєвих ситуація люди звертаються до Бога за допомогу щоб він дав їм сил, Ізоolda також була віруюча та звернулася до Діви Марії коли забирала чоловіка:

«Przed zejściem do kanału klęka na rumowisku cegieł. Poproś ją... szepcze. O co? - pyta mąż. Kogo i o co? Uklęknij i poproś... Sięga po medalik z Matką Boską, prezent od Lilusi Szubert (jesteś pod dobra opieka, zapewniła Lilusia, wieszając łańcuszek na jej szyi). Żeby nic z tego nas nie spotkało.. Chciałaby dodać - dzisiaj i do końca wojny, ale reflektuje się, nie powinni zadać zbyt wiele. Pomóż nam, mówi głośniej. Bądź taka dobra i pomóż. Wędziesz pamiętać?» [60,s.27]

Після порятунку чоловік Ізоолди починає працювати на пана Болека. Він допомагає вивести із гетто батьків свого друга. Кожен єврей мав на меті врятувати інших, але якою ціною це обійдеться, залишається непередбачуваним.

Досить поширена ситуація з якою стикаються жінки це сексуальне насильство з боку органів. Поліцейські часто користувалися жінками, бо були впевнені, що для їх це буде безкарно. Коли потрапляєш у таку ситуацію, дуже важливо правильно відреагувати. Знайома чоловіка Ізоолди вирішила відлякнути поліцейського саме голосними криками про її незайманість і це її врятувало:

«Znajoma jest w porządku: gruby warkocz, szare oczy, jasna cera i mały nos usiany piegami. Ruszają w stronę domu. Za pierwszym rogiem stoi policjant. Obrzuca je uważnym spojrzeniem, chwyta dziewczynę za warkocz i ciągnie do bramy. Dziewczyna odpycha go, policjant przyciska ją do muru i odpina bluzkę. Panie, wtrąca się swoim nieżydowskim głosem, za kogo się pan bierzesz? Żydów pan łap, a nie porządnych ludzi! Tak? - policjant odrywa się od biustu. To mam iść na melinę? Na melinie są kanalarze, pan Bolek i jej mąż... Przymknij się, mówi dość szorstko do

dziewczyny, która jednak nie chce się przymknąć. Przeciwnie, jęczy coraz głośniejsze: proszę mnie puścić, panienka jestem, ja jestem dziewica... Sytuacja staje się nieprzyjemna. Ludzie idą do pracy, mogą usłyszeć, mogą się zainteresować... Bo ktoś to krzyczy - w bramie, o świcie - „dziewica jestem”? I kogo policjant może tak bezkarnie w bramie tarosić? Mogą wyniknąć z tego spore nieprzyjemności, ale - na szczęście - dziewictwo zniechęca policjanta. Zabiera się za nią, a ona już wie, co się robi. Nie jęczy, nie szamocze się. Znajoma odwraca się dyskretnie. Policjant zapina spodnie. Ida do domu.» [60,s.34]

Ізо́льда була у розпачі коли її чоловіка з його батьками упіймали. Вона розуміла те, що повинна бути сильною заради нього. Коли людина у розпачі і немає уявлення як діяти далі, вона шукає відповіді у нетрадиційний спосіб. Ось і наша героїня звернулася до карт:

«Terenia sięga po talię kart, potasuj, mówi i przełoż do siebie trzy razy prawą ręką. Rozkłada karty i wie wszystko: blondyn, zakochany, słowem król kier. I proszę, już na wylocie. Przygląda się figurom rozradowana: podróż przed twoim królem, i czego się martwisz?!

No rzeczywiście. W drugim rzędzie, pierwszy po prawej stronie jest król, do tego z kierową szóstką, która oznacza podróż. Są, co prawda, trzy niedobre piki, ale i to nie tragedia, tłumaczy Terenia, na dniach powinnaś dostać wiadomość.» [60,s.40]

Карти розповідають про червоного короля, якого чекає дорога і тим самим втішає Ізо́льду у скрутну мить. Через деякий час приходить лист, де її чоловік здоровий просить надіслати їжу, він знаходиться в таборі Аушвіц.

Ізо́льда була зображена як героїня у якої її чоловік є всім її життям і вона має перед собою мету, за будь яких обставин витягти із табору Аушвіц.

Для того щоб врятувати чоловіка потрібні гроші. У той час дістати їх швидко і велику кількість досить не легко. Дівчата продавали своє тіло чоловікам за певну суму, Ізо́льда також мала намір продатися за гроші, але почувши її

історію, що вона це робить за для порятунку чоловіка, це відштовхує так званого покупця:

«Prosi, żeby usiadła. Przysuwa się bliżej. Unosi jej spódnice, głaszcze po udzie, rozczuła się widokiem opuszczonego oczka w pończosze i obiecuje nowe pończoszki; prawdziwe jedwabne. Czy ja się panu podobam? - pyta. To proszę nic mi nie kupować. Proszę mi dać pieniądze. Ja robię wszystko, czego pan sobie życzy, ale ja muszę mieć dużo pieniędzy. Mój mąż, widzi pan, jest w Oświęcimiu.

Patrzą na siebie. Ona z odsłoniętym udem i miły, starszy pan z różową, spoconą łysiną. Mężczyzna cofa rękę. W Oświęcimiu, powtarza ze smutkiem... Już mu nie jest do jej pończoch i do jej ud. I ja, proszę pana, ja go z tego Oświęcimia wyciągnę, dodaje, poprawia spódnicę, uśmiecha się miło i opuszcza chambre séparée. Mijając kelnera, wzrusza ramionami: niestety, panie Romanie, to nie jest to, o co mi chodziło.» [60,s.42]

Ізольда шукала різні способи де дістати гроші. Вона звертається до угорського єврея, який запропонував їй угоду. Його не цікавило просто позичити їй гроші, він попросив її дістати ціамід калію. Дівчина обміняла банку з потрібною сумішшю на перстень матері. Жид заплатив їй за це тисячу злотих.

Найгірше це чекати. Ти не знаєш, що діється з людиною, коли пройшло лише пару днів, виникає відчуття, що це триває вічність. Ізольда отримувала листи від чоловіка ще на стару адресу, коли в той час вона проживала зі старою кравчиною. Одного дня посилка яку дівчина відправляла до чоловіка повернулася назад. У такий момент відбувається психологічне накручування, здається, що сталося найгірше він помер, хоча свідчень цього не було:

«Ma dużo wolnego czasu. Nie posyła paczek. Nie stara się o pieniądze. Nie kupuje cukru, cebuli, boczku ani chleba. Nie musi wstawać i ubierać się. Nie musi nawet się budzić.

Czasami - najczęściej nad ranem - nabiera pewności, że Neue Adresse abwarten jest oszustwem. Każą czekać, chociaż adresu nigdy nie będzie. Zabili go. Albo umarł - z głodu, na tyfus, na suchoty, z wycieńczenia... Powtarza słowo umarł", oddzielając

od siebie każdą z pięciu liter; u-m-a--r-t. Dodaje: mój mąż. U-m-a-r-1-m-ó-j-m-a-z.» [60,s.46]

Ізољда проявляє тугу за чоловіком у досить банальних повсякденних контекстах:

«Drzwi są otwarte, ze środka wychodzi młoda para, oboje trzymają lody w płaskich waflach. Zaczyna wyobrazić sobie, że to oni, ona i mąż, idą ulicą i jedzą lody, ale w innych waflach, w rożkach, które lubił mąż. Są różne sposoby jedzenia lodów z rożka. Można oblizywać dookoła wysuniętym językiem. Można brać całe do ust. Można odgryzać małe kęsy, zaczynając od czubka. Można jeść powoli lub szybko, a kiedy się je powoli, lody topnieją i płyną lepką strużką po ręku między palcami.

W jaki sposób jej mąż jadł lody?

Wysuniętym językiem?

Od czubka?

Powoli?

Nic nie pamięta.» [60,s.46]

Жінка у всьому, що стається у її житті звинувачує себе, що вона гірше за інших. Вона шукає різні способи допомогти чоловіку, звертається до так званого Доктора, який погодився їй допомогти.

Коли Ізољда їхала потягом, у неї не було перепустки, і вона як і всі інші платила провіднику гроші. Але цього разу щось пішло не так, і її відправили у відділок поліції, були підстави вважати її єврейкою. У цей момент потрібно, правильно відреагувати, і коли дівчині сказали, що вона подібна до єврейки, вона щиро дивується, ніби перший раз таке чує:

«Podobno wyglądasz na Żydówkę, mówi policjant.

Jest szczerze zdziwiona: ona? Na Żydówkę? Pierwszy raz o tym styszy.»[60,s.54]

Наступна зміна про яку треба було подбати це мова. Здається, чи може вимова відрізняться у молитві, так, і це зауважив поліцейський в Ізольді, що у неї єврейський акцент:

« Zdrowaśkę znasz? - pyta policjant.

Jasne. Zdrowaś Maryjo, łaski pełna, Pan z Tobą... (Lilusia ja nauczyła. Wieszając łańcuszek na jej szyi, powiedziała: powtarzaj za mną... Błogosławionaś Ty między niewiastami... Zwraca się do łaski pełnej, więc modli się powoli, z należytą atencją.

Jak ty mówisz, policjant śmieje się na głos. Czy normalny człowiek tak odmawia zdrowaśkę? Zwyczajnie mówi się: zdrowaśmaryjołaskipełnapanztoba... ty naprawdę Żydówka jesteś!

Lilusia, okazuje się, zapomniała o najważniejszym. Ze trzeba zwyczajnie. Biedna Lilusia. O torbie pamiętała, o medaliku pamiętała, a do głowy jej nie przyszło, że i Zdrowaś Maryjo można mówić na żydowski sposób.» [60,s.54]

Коли дівчину відправили в одиночну камеру, вона всю ніч молилася, або просто виправляла свою вимову, щоб у зустрічі з гестапо це не виявило ніяких підозр. Ізольда коли потрапила на перевірку у відділок, думала про кожну дрібницю і навіть поведінку чи правильно вона сидить у кабінеті перед офіцерами:

« Myśli: Żydówka tak by usiadła? Wyciągnęłaby niedbale nogi? Na pewno nie. Stałaby, zrezygnowana, nieporuszona, z rozpaczą w oczach.» [60,s.54]

Перевірка. Важливим було те, як ти себе покажеш на допиті у гестапівця. У той час не було важливо чи ти жінка, чи чоловік, фізичне насильство було одним із способів щоб зламати людину. Дуже важливо було триматися у такій ситуації гідно, та впевнено стверджувати або заперечувати звинувачення, які висувуються на допиті. Ізольда проявила себе дуже добре, стримувала лишні емоції, а лист який повинна була передати, був зашифрований і це врятувало її від страшного рішення:

«Gestapowiec sięga do szuflady, rozkłada na biurku białą serwetkę, zdejmując papier... Przyniósł chałę. Wprawdzie zaplecioną, rumianą, posypaną kruszonką - żydowską chałę! Pospiesznie odwraca od niej wzrok i patrzy na gestapowca. (Myśli: Żydówka tak by patrzała? Tak spokojnie, może nawet z pewnością siebie?). Gestapowiec odłamuje kawałek chały; trzyma go w jednej ręce, a druga wymierza jej policzek. Nie bije mocno. Jest to krótkie, precyzyjne uderzenie, które znaczy - nie będziesz na mnie patrzeć, tylko tyle.

Po słoninę jechałaś, domyśla się gestapowiec.

Zaprzecza gwałtownie (za handel słoniną grozi obóz koncentracyjny) i otwiera torebkę. Wyjmuje dokumenty, lusterko, grzebień - i list, który powinna oddać Franciszkowi.

W liście jest o zdrowiu rodziny, a na końcu o najważniejszym: „Bądź spokojny, odwiozłam dziecko do dobrych ludzi...”. Gestapowiec posyła po tłumacza. Łysiejący, przygarbiony, bezbarwny cywil przebiega wzrokiem całość... Zatrzymuje się przy ostatnim zdaniu... Waha się... Zaczyna tłumaczyć. Mówi bardzo powoli, z namysłem: złamana noga wujka dobre się goi... nie, nie goi, dobrze się zrasta... odwiedziłam dziadków, obojgu dokuczają reumatyzm... Gestapowiec jest nudzony. Przerzywa tłumaczowi i daje znak: wyprowadzić.» [60,s.55]

Цікава ситуація складалась, коли дівчина потрапила до камери з іншими жінками. Кожен день у них розпочинався з миття підлоги, коли прийшла черга Ізольди вона це робила, досить невправно, що і привернуло увагу інших. Вона була з багатого сім'я де її портфель до чотирнадцяти років носила служниця. Ця ситуація зовсім похитнула дівчину, а згадавши, що вона не може про це поговорити з чоловіком ще більше сколихнуло її, та вивела на плач.

Ізольду відправляють на працю у сільське господарство. Звичайно дівчина, яка немає зовсім ніякого уявлення про роботу у стайні чи в домі, робить все дуже погано. Розлючена господиня, запитувала, що ж та вмєє робити, на що жінка відповіла – доглядати за хворими та добре знає французьку:

«Gospodyni budzi ja nad ranem, posyła do obory i każe doić. Nigdy nie widziała krowy z tak bliska. Niemka przygląda się, jak próbuje ująć krowie wymię i posyła ją do młócki. Młockarnię też widzi pierwszy raz. Niemka każe jej omiatać maszynę z paprochów słomy, przygląda się i zawraca do obory. Krowa wybija jej zęb, i to z przodu. Niemka posyła ją do pralni. Balię i tarę już widziała, ich służąca prała na czymś takim. Zabiera się do prania na tarze... Gospodyni pyta, co ona właściwie umie robić. Umem pielęgnować chorych. (O mato jej się nie wyrywa - chorych na tyfus). U nas wszyscy są zdrowi, Niemka zaczyna się denerwować. Co jeszcze umiesz? Myśli chwile. Znam niezłe język francuski... Niemka zaczyna krzyczeć i każe jej wrócić do młockarni.» [60,s.58]

Німкєня незадоволена роботою, відправляє дівчину на фабрику. Де вона працює з іншими німецькими жінками. У неділю вони не працювали і могли виходити в місто ніхто за ними не слідкував. Skorиставшись цим Ізольда змогла втекти від праці на фабриці.

Дівчині потрібно було оновити зовнішній вигляд. Вона відновила свій попелястий блонд, та гардероб. Цей зовнішній вигляд, викликав підозри у поліції, але цього разу вони прийняли її за повію:

«Przytupuje z zimna na mokrym śniegu.

W lakierkach od maszynistki.

W romantycznym kapeluszu od Stefy.

W jedwabnych pończochach z czarną strzałką od cioci Józia.

W palcie od pana Krusiewicza...» [60,s.65]

«Nie za Żydówkę ja biorą, tylko za kurwę. Jakie szczęście. Boże drogi, po prostu za kurwę.

Idzie teraz swobodnie, jak szłaby każda porządna kobieta, szczerze ubawiona niedorzecznym posądzeniem.» [60,s.66]

Пізніше Ізольда дізнається, що її чоловіка перевели у табір Маутгаузен який знаходиться в Австрії, і її думки повністю поринули, як звільнити чоловіка. Дівчина вирішує поїхати до Відня, але як туди потрапити зовсім немає уявлення і шукає різні шляхи. Ізольда складає угоду з інженером, як працює на будівництві за певну плату, гроші його не цікавили, тютюн був його валютою. Інженер виписує перепустки у табір на трьох осіб. Пан Граф котрий поїхав разом з дівчиною, мав надійні джерела у Відні і його запевнили, що її чоловік живий, та що спробують його витягти.

Операція по порятунку чоловіка була провалена. Ізольду взяли гестапівці ув'язнили як політичного в'язня. Жінка переживає важкі тортури на допиті, побої з боку урядовців, вони вважали, що вона працює на польське підпілля, але її справою був її чоловік, і дівчина була згодна пережити все за для його безпеки:

«Każe jej stanąć przy ścianie i pyta, po co jeździła do Wiednia. Mówi, że wozila tytoń. Gestapowiec wstaje, obchodzi biurko, bije ją po twarzy i wraca na miejsce. Jest to inne uderzenie niż w Radomiu, ruch ręki trwa dłużej, dłoń jest cięższa i ból dotkliwszy. Od ciosu jej głowa uderza o ścianę i wylatuje sztuczny ząb.»[60,s.75]

«Gestapowiec każe jej wejść na stołek, wykręca ręce do tyłu i zakłada kajdanki. Zaczepia je na haku. Sprawdza, czy dobrze się trzymają i kopnięciem wtrąca stołek spod nóg. Czuje w ramionach rozdzierający ból. Wisi tuż nad podłoga, ma wrażenie, że jeśli choć trochę wyciągnie palce stóp, zdoła się na nich oprąć. Ze wszystkich sił stara się dotknąć podłogi.

Jest lipiec, świeci słońce, widzi na podłodze jasny, słoneczny krąg. Jest przytomna. Gestapowiec spaceruje po pokoju. Nudzi się, gdzieś dzwoni, umawia się na niedzielny spacer. Wraca do niej, poprawia hak, stopy unoszą się wyżej. Gestapowiec mówi, że wolałby kobietę grzeczniej traktować, ale musi dowiedzieć się paru szczegółów.» [60,s.76]

Переживши усі жахливі побої і жорстокі знущання, показали їй силу духу. У результаті гестапівець знав хто вона така, і що дівчина єврейського походження, та вперше вона називає своє справжнє ім'я та признається, що єврейка:

«Zginęłaby pani, oczywiście, jak ginie wróg. Skoro jest pani Żydówka, zginie pani, oczywiście, ale bez win...

Nie całkiem go rozumie.

Wiara ojców nie jest pani wina, wyjaśnia gestapowiec.

Nie jest wina, powtarza. Ale zginę... oczywiście...

Takie jest prawo, Frau Maria. Dobrze, że je sobie wyjaśniliśmy...

Frau Izolda, poprawia go.»[60,s.78]

Признання дівчини не змінює рішення про її подальшу долю - загибель, те що вона єврейка це вже і є смертельним вироком. Вона не обирала собі віру і ким їй народитись.

На прогулянці, куди їх виводять, дівчина зустрічається поглядами з чоловіком, але він ніби молиться щоб вона не дивилася у його сторону і не виказала його.

Повернувшись до камери, Ізольда познайомилася з французенкою Ніколь, яку її та чоловіка арештували. Дівчина мала карти, та вирішила погадати на червоного короля, але цього разу дорогу чекала червова королева. Після цього по Ізольду приходять охоронець.

Дівчина їде потягом у невідомому напрямку, але в думках у неї був її чоловік та переживання про нього. Ізольда потрапила у табір в Польщі про який говорили, що з нього неможливо повернутися. Усі речі які вона мала із собою повинна віддати, а одяг змінити на:

«Esesman każe wszystkim się rozebrać.

Każe zbliżyć się - kolejno, w spokoju, po jednej osobie. Obrzuca każdego spojrzeniem i daje znak - ręką albo skinieniem głowy. To spojrzenie jest przelotne, nieuważne, jak by od niechcenia. Ruch ręki też jest niedbały, nieuważny.

Podchodzi do esesmana. Ma gładką skórę i małe zaczerwienienie koło piersi. Niemiec ją zatrzymuje, przygląda się plamce - trwa to długo, kilkanaście sekund - i unosi rękę, ma stanąć po prawej stronie. Po niej podchodzi Janka Tempelhof. Jest niewysoka, bardzo zgrabna, uśmiecha się miłym, spokojnym uśmiechem, ma stanąć po prawej stronie.

Tworzą się dwie grupy, po lewej i po prawej.»[60,s.84]

У таборі позначали людей татуюваннями з певними номерами. Коли Ізольда потрапила до табору, вийшло якесь непорозуміння і в'язнів було сплутано. Євреї з якими прибула Ізольда були із судимістю і вони не піддавалися відбору.

Дівчина вірила у різні знаки долі, які вона могла зустріти. На одній з працівників канцелярії був светр, який схожий на той, що одягла її подруга Бася перед поїздкою на Гондурас. Придивившись, Ізольда упевнилась, що це саме той светр. Можливо це знак, який їй посилає її подруга, що вона зможе пережити Аушвіц:

«Od dłuższej chwili przygląda sobie swetrowi, który ma na sobie jedna z funkcyjnych w kancelarii. Jest zrobiony na drutach z kolorowych kawałków włóczki. Podchodzi bliżej. W paru miejscach są supły, z brzegu i przy rękawach wystaje ciemnoróżowa podszewka. Sweter, w którym jej przyjaciółka, Basia Maliniak, po mężu Gajer, wybierała się do Hondurasu.»[60,.86]

«Twoja Basia daje ci coś do zrozumienia, stwierdza Janka Tempelhof. Może przeżyjesz Oswiecim?»[60,s.86]

Навіть у таких нелюдських умовах, Ізольда не забуває про своїх рідних та укладає «договір з Богом». Вона просить попідклубатися і допомогти її матері, коли натомість вона допоможе старій жінці:

«Zawiera umowę z Panem Bogiem. Będę jej pomagać, mówi Mu, a Ty, w zamian, pomóż mojej matce... Zgadzasz się?»

Oślania kobietę od wiatru. Inne więźniarki starają się zająć środkowe, cieplejsze miejsca, ona od razu staje z brzegu i kobieta podobna do matki może się za nią schronić.

Kobieta uśmiecha się z wdzięcznością, splata ręce i szepcze coś.

Nachyla się do niej...

Proszę mi nie przeszkadzać, odpowiada kobieta, ja się modłę.

I ona rozmawia z Panem Bogiem: widzisz? – pomagam jej. Pamiętaj, zawarliśmy umowę.»[60,s.87]

Умови перебування у таборі жахливі. Вони створені для того щоб зламати людину і залишатися при нормальному глузді, досить важко. Потрібно пристосовуватись до антисанітарії, недоїдання та боротьбу за їжу. У таких умова перебувала і Ізольда:

«W południe dostają zupę z brukwi albo z obierek kartofli. Wołają brukiew, bo jest bez piasku. Pod wieczór dostają pół gotowanego kartofla i chleb. Kartofel zjadają, a chleb chowają na śniadanie; poranny głód jest trudniejszy do niesłania. Śpią na tym chlebie całą noc, żeby go nikt nie ukradł.

Zupę przynosi się w drewnianych beczkach z uszami, przez które przeciągnięty jest kij. Trzymają go dwie funkcyjne, które nazywają beczki faskami. Rozlewają zupę do misek, wnoszą faski i ustawiają pod ścianą baraku. Po południu jest drugi, krótki apel. Kobiety wybiegają w pośpiechu, dopadają beczek, odganiają stada wielkich ospałych, końskich much i rękami zeskrobują resztki zupy przyschnięte do dna. Przez kilkanaście minut stoją na placu między barakami.» [60,s.88]

Ізольда була розумною, та мала достойні знання по медицині. Коли в'язнів табору мали намір перевозити, чи відправити на смерті, дівчина з подругою зголошуються підійти до лікаря Менгеля, щоб він відправив їх до транспорту.

Лікар робить їм опитування, яке подібне на екзамен у професора. Дівчата склали певне опитування в Менгеля, і під час переклички їм повідомляють з'явитися біля транспорту. Освіченість та сміливість цього разу допомогло головній героїні перевестися у інший табір.

Дівчина мала намір втекти з табору, бо перебуваючи в Губені вона далеко від свого чоловіка, і приближення війни може остаточно їх розділити.

Ізольда була відважною жінкою, бо наважитись на втечу дуже ризиковано, дуже великий відсоток, що її упіймають, але дівчині це вдалося:

«Idzie do fabryki. Zostawia koc. Zdejmuje z wieszaka palto niemieckiej robotnicy i przenosi na drugi koniec szatni. Jest jej trochę przykro, ale nie może uciekać owinięta w koc obozowy.

Praca się kończy, idą do szatni przed robotnikami niemieckimi.

Wkłada kradzione palto i nakrywa je kocem. Wychodzi z fabryki w kolumnie więźniarek.

Ściemnia się, jest mgła.

Kolumna mija most na Nysie i skręca na lewo, w żółte światło latarni. Ona skręca na prawo... Zrzuca koc i szybkim krokiem mija kilka ulic.»[60,s.94]

«Pociąg rusza, mija płataninę torów i wjeżdża w pola. Zacina wiatr i deszczem. Stoi i czuje, jak ogarnia ja fala szczęścia.

Nie wie, dokąd jedzie pociąg.

Nie ma dokumentów.

Nic nie ma, poza paltem niemieckiej robotnicy, pończochami węgierskiej Żydówki i kawałkiem żydowskiej szczeki ze złotym zębem.»[60,s.95]

Ізольда обмінює золоті зуби на гроші, котрі використає щоб придбати одяг. Для того щоб отримати квиток на потяг вигадує історію, що стала жертвою нальоту та згубила сумочку з документами. У цей момент вона придумала нове

ім'я Марія Гункерт. Німецькі жінки вірять дівчині та пробивають квиток до самого Відня:

«Jedzie na Görlitzer Bahnhof. W kasie biletowej żądają zezwolenia na podróż, można je otrzymać w Narodowosocjalistycznym Związku Niemieckich Kobiet.

Оповідає Німецьким Кобіетом: jest folksdojczką, szła z uchodźcami, był nalot, zgubiła torebkę, nazywa się Maria Hunkert. Niemieckie Kobiety wierzą jej, ma prawo wykupić bilet aż do Wiednia.» [60,s.101]

Коли вона прибула до Відня, одразу була в пошуках роботи. У транспорті дівчині дали цигарки, які вона обміняла на номер в готелі та талони на обід.

Дівчина досить давно була у ресторані, а для того щоб отримати прибори потрібно віднести свій одяг у гардероб та отримати номерок. Ізольда не могла цього зробити, і в розпачі розплакалася. Це помітив один молодий чоловік і вирішив їй допомогти, попросивши офіціанта помити його прибори та віднести дівчині:

«Zbiera jej się na płacz.

Od sąsiedniego stolika wstaje mężczyzna. Woła kelnera. Coś mówi mu. Kelner zabiera jego brudne sztućce i zwraca umyte, w białej, nakrochmalonej serwetce. Mężczyzna kładzie je przed nią, kłania się i mówi, że w pobliżu jest bardzo sympatyczna kawiarnia. Gdyby miała ochotek na kawę po obiedzie...» [60,s.103]

Після цього одразу біжить за оголошенням влаштуватись на роботу. Але дівчина не підходить їх бо вона не вмє пекти торти.

Бюро зайнятості було в пошуках лікарів та досвідчених медсестр. Ізольда переконала, що є досвідченою медсестрею, а диплом згубився під час війни, дівчину відправляють у військовий госпіталь. За її роботою уважно спостерігав лікар, та був впевнений, що вона ніколи ще не бачила смерті, тому що до поранених вона відносила з небайдужістю.

Червона Армія вступила до Відня, військові вбігли до госпіталя для пошуку есесівців. Коли лікар мовчав, допитували Ізольду. Дівчина не видала нікого, і вперше призналася, показавши номер, що вона з Аушвіцу і є полькою:

«Rosjanie wbiegają z karabinami gotowymi do strzału, Gdzie SS? - zwracają się do lekarza.

Lekarz milczy.

Podchodzą do niej. SS?

I ona milczy.

Żołnierz przesuwa lufę karabinu w jej stronę: a tiepier, sjestra? Uze znajesz? Rozpina mankiet i podwija rękaw sukni. Odstania numer. Mówi: Oświęcim. Polka. Uze znajesz?

Wołają oficera.

Stoi z podwiniętym rękawem. Auschwitz... Oświęcim...

Ja Polka...

Tym bardziej, mówi oficer. Nikogo ci w tej wojnie nie zabili?

Wszystkich. Wsiech ubili.

No to się mści... Oficer klepie ja po ramieniu. Możesz się teraz zemścić. Nu? Ktoryj SS?

Kiedy nie wiem. Ja wiem, który nie ma oczu, który nie ma nóg. A kto SS - ja nie znaju.» [60,s.106]

У цю мить дівчина проявила весь свій героїзм, вона не була егоїстичною та не думала про помсту. Ізольда розуміла, що війна закінчилася, але де знайти свого чоловіка поки не мала уявлення.

Дівчина отримала документи та житло, але повернутися до спокійного життя, після всього вона пережила не могла. Вона багато раз уявляла закінчення

війни, жага помсти була присутня у ній до тих хто її скривдив, але моральні чинники були вищі цього:

«Wyobrażała sobie koniec wojny wiele razy. Widziała siebie, jak stoi oko w oko z gestapowcem albo esesmanem. Tym, który spoliczkował ją, bo na niego patrzyła. Który wieszał ją na haku. Który pokazał - na prawo, niedbałym ruchem ręki. Widziała siebie, jak ogląda ich strach i wymierza sprawiedliwość. Używała słów: „wymierza sprawiedliwość”, ale - co właściwie mogłyby znaczyć? Czy miałyby zabijać? Osobiście? Przecież nie potrafi strzelać. Ktoś dałby jej karabin do rąk? Pokazałby, gdzie się naciska? Miałyby oglądać leżące ciało - konwulsje, krew, może wnętrzności...?»

Izo, to nieestetyczne, powiedziałyby ojciec.» [60,s.108]

Ізольда не втрачає надії знайти свого чоловіка. Кожного вечора приходила до польського консульства і запитувала чи немає чоловіків з Маутгаузена. І коли вона розчарована поверталася, зустріла чоловіків, які говорили польською та запитала чи не знають вони її чоловіка, на що відповіли – так, він живий.

Дівчина робить усе для того щоб зустрітись з чоловіком, Маутгаузен належав американській стороні і щоб туди потрапити, потрібно пройти російський контроль. Ізольді вдається переправитись на американську сторону, але її хотіли повернути назад, тільки завдяки певним збігом обставин, офіцер який зустрів дівчину, виявився військовим лікарем з єврейським корінням. Дівчина розповіла свою історію, та допоможе їй.

Ізольда була у передчутті зустрічі з чоловіком, скільки вона пережила за для цієї миті і ось вона настала, але її очікування не підтвердились, вона не відчувала щастя:

«Zaraz poczuje ogromna radość, domyśla się. Na pewno będę bardzo szczęśliwa.

Nie czuje radości.

Nie jest szczęśliwa.

Nic nie czuje, zupełnie nic.

To dlatego, że nosze rękawiczki, domyśla się.

Zsuwa rękawiczki za jego plecami i zrzuca na podłogę.

Głaszczę go. Jest ciepły. Tylko tyle? Wypełnia ją gorycz.

To nie jest sprawiedliwe: odnalazła męża i nic a nic się nie cieszy.» [60,s.116]

Розмовляючи з чоловіком, вони розуміють, що крім їх двох з сім'ї усі загинули, і вони є лише один у одного:

«Wylicza, kogo nie ma: jego ojca, matki, sióstr, siostrzeńca, szwagrów, jej matki, ojca, jej przyjaciółek - Hali, Basi.

Zagina palce - najpierw u jednej ręki, potem u drugiej. Wszystkie zagięła i dłonie zwinęły się w pięści. Przygląda im się.

Mówi: my jesteśmy, ty i ja, i prostuje dwa palce w prawej ręce, środkowy i wskazujący. Wyglądają jak zwycięska litera V albo jak uszy królika w dziecięcym teatrze cieni. Wierzyłam, że przeżyjesz. Modliłam się...»[60,s.117]

Ізоolda щаслива, коли після війни народжує доньок, не схожих на неї та її чоловіка, тому що «звичайні». Але дочки живуть в інші часи. Вони можуть безкарно пишатися своїм єврейством. Мати не розуміє, як вони могли хотіти переїхати до Ізраїлю, країни, у якій триває війна. Дочки не розуміють, як можна жити тільки любов'ю до чоловіка. Передусім вони живуть любов'ю до рідного краю. І вони хочуть померти за цю країну. Під час війни Ізоolda уявляє майбутнє. Вона думає про свою старість, про онуків, з якими не буде спілкуватися на івриті, про війну, яка колись стане лише нудною і не зовсім зрозумілою історією, розказаною бабусею.

Чоловік покинув Ізоолду, він не зміг змиритися, що дівчина не врятувала його сім'ю, а вона переїжджає до дочок у Ізраїль.

У день народження доньки вони збираються за сімейним столом. Присутні усі крім онучки яка служить на кордоні. Ізольда хотіла б кожному хто сидить за столом дати кілька поради, як вижити. До жінки всі ставляться з повагою, але зрозуміти всіх їй важко, тому що вони говорять на івриті, тільки зрідка переходять на англійську. Вона також почала вивчати мову і старалася розмовляти. Вона як фахівець у виживанні все-таки дала певні поради які базуються на її власному досвіді:

«Na przykład:

należy ufarbować włosy,

należy zmienić głos,

należy patrzeć spojrzeniem spokojnym, pewnym siebie,

nie należy stawiać torby po żydowsku, ani wykręcać ścierki po żydowsku, ani odmawiać po żydowsku zdrowaśki,

należy zawrzeć umowę z Panem Bogiem,

należy tej umowy sumiennie przestrzegać,

należy słuchać głosu daimonion,

należy...» [60,s.141].

Отже, головна героїня у творі зображується як сильна та цілеспрямована людина. Ізольда стикається з низкою складних ситуацій, які загрожували її життю. Дівчина неодноразово страждала фізично, та перебувала у жахливих умовах. Для виживання змінювала, зовнішність та поведінку, яку старалася весь час контролювати.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи результати дослідження, проведеного в результаті нашої магістерської роботи, можна стверджувати, що ми досягли поставленої мети, проаналізувати образ жінки перед лицем важких життєвих випробувань на основі роману Іди Фінк та репортажу Ганни Кралль.

У теоретичній частині ми:

1. Окресливши жіночу літературу, нам вдалося зробити висновки, що жіноча література протягом років не прирівнювалась чоловічій. Письменниці розкривали головні питання, які порушують проблеми гендерної рівності. Авторки описують жінок з погляду жінки та спиралися на власне бачення образу жінки в літературі.
2. Дослідили жінку крізь призму окупації та Голокосту та виявили, що головним у цьому періоді було «вижити». Жінки формували різні підходи до виживання, були готові пожертвувати, навіть своєю дитиною. У той час по при небезпеку, вони не позбувалися моральних цінностей, та піклувалися не тільки про себе, але і приносились у самопожертву заради інших.
3. Розглянули текст роману Іди Фінк «Подорож» та репортажу Ганни Кралль «Дорога чекає червоного короля» з'ясували, що Іда Фінк писала роман спираючись на власний досвід пережитого під час Голокосту. Вона дуже довго не могла наважитись, висвітлити цей період свого життя на папір. Авторка створювала роман з великим трудом, бо людський фактор часто блокує болючі спогади, тому вона спиралася, також на досвід інших. Ганна Кралль була репортеркою і вона писала свої твори у вигляді репортажу. Головною героїнею є реальна людина, яка пережила період Голокосту, та бажала щоб її історію написала саме Кралль. Авторка часто вводила свої корективи, як розповідь бачить вона, лише для того щоб покращити саму книгу. Ганна Кралль описує дійсність таку яка вона є, щоб

читач повністю поринив та відчув усю складність ситуації в якій опинилася її героїня.

У практичній частині ми:

1. У 2 Розділі, виконавши аналіз життєвих випробувань героїнь в романі «Подорож» Іди Фінк, ми дійшли висновку, що для того щоб вижити потрібно докласти не аби яких зусиль. У романі дівчата неодноразово змінювали свою автобіографію, вони ставали провінційними польками, щоб приховати своє єврейське походження. Крім документів змінювалась поведінка, потрібно бути тихим і не привертати до себе уваги, та зовнішній вигляд, сестри приховували волосся, робили рум'яни на лиці, щоб приховати блідну шкіру обличчя. Ситуація шантажу вирішувалась за допомогою рішучості та впертості, та допомоги інших, шантажисти вимагали викуп коли розуміли, що дівчата єврейського походження, тільки за певних обставин доля повернулася до сестер лицем. Потрапивши у табір добровільної праці, вони стикнулися з низкою наклепів та ворожим сприйняттям. Єврейок не любили інші жінки хотіли їх позбутися завдяки доносам комендантові. У цей час проявляється вся сила протистояння проти інших. Коли дівчата розуміли, що в таких умовах існувати складно, та викриття їхнього походження налічувало декілька дні, сестри створювали план втечі та реалізували його попри ризик життю. Стикалися з важкою фізичною роботою на господарстві, доїння корів, праця на полях, потрібно було виконувати для підтвердження видуманої біографії. Вміння обігрувати певні ситуації, наприклад коли Барбара від гарячки пила воду з калюжі, Марія впевнено себе поводи́ла старалася переконати оточуючих, що цього не було. Попри всі перевтілення та переживання подій, основним було не забувати хто вони є і не втратити свою ідентичність.
2. Дослідивши репортаж Ганни Кралль «Дорога чекає червоного короля» нам вдалося виокремити основні принципи виживання під час війни:

впевненість у діях, сміливість, сила волі і бажання вижити. Головна героїня Ізольда була єврейкою, тому щоб приховати це, змінювала зовнішність перекрашувала волосся, до уваги також береться поведінка та зміна голосу. Відкуп був досить поширеним засобом для звільнення з гетто для цього підходили сімейні цінності. Для спілкування використовувалась мова жестів, яку розпізнати може не кожен. Жіноче тіло також неодноразово було під ризиком насилля від, привертання уваги неодноразово рятувало. Тіло використовувалось як валюта обміну на гроші, наприклад коли Ізольда хотіла отримати винагороду проводячи час із заможним чоловіком. Фізичне насильство, жахливі побої та тортури підвішування, які може витримати не кожен, зображує головну героїню як сильну особистість, яка попри біль та виснаження не викриває себе. Протягом усієї історії дівчина шукає будь-які способи визволення свого чоловіка, та забуває про ризики для власного існування. Ізольда вірила у знаки, та ворожіння на картах, але запитувала лише про долю свого чоловіка. Віра також давала сил у боротьбі за життя, героїня часто зверталася до Бога та навіть уклала з ним угоду.

3. Дослідивши образ жінки у романі "Подорож" Іди Фінк та репортажі "Дорога чекає червоного короля" Ганни Кралль можна виокремити значущість жіночого досвіду під час трагічних історичних подій. Обидві твори дозволяють краще розуміти психологію та внутрішні почуття жінок, які пережили та вижили в умовах війни та Голокосту. Жіночі образи в цих творах відзначається силою, рішучістю та глибокою гуманістичною складовою, що робить їхню історію особливо важливою для розуміння та сприйняття читача.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Беркгоф К. Жнива розпачу: життя і смерть в Україні під нацистською владою. — Київ, 2011. — с. 29.
2. Василевська В. Райдуга. Просто любов — Львів, 1984. — с. 280
3. Гінда В. Жіноче тіло, як один із ресурсів виживання на окупованих нацистами територіях // <http://www.historians.in.ua/index.php/zabuti-zertvy-viyny/979-volodymyr-hindazhinoche-tilo-iak-odyn-iz-resursiv-vyzhyvannia-na-okupovanykh-natsystamy-terytoriiakh>
4. Заболотна Т. Життя та побут міського населення України напередодні та у роки окупації (1941–1944 рр.) // Україна в Другій світовій війні: Погляд з ХХІ ст. — 2011. — с. 16–17
5. Кісь О. (Не)втрачена жіночність: зусилля українок-політв'язнів зі збереження гендерної ідентичності у таборах ГУЛАГу. — Українознавчий альманах — 2017 — Вип. 20 — с. 75–81.
6. Кісь О. Пережити смерть, розказати невимовне: гендерні особливості жіночого досвіду Голодомору // Українознавчий альманах. — Київ, 2011. — Вип. 6. — с. 103, 104.
7. Кісь О. Творчість українських жінок-політв'язнів у ГУЛАГу. - Народна творчість та етнологія — 2016— № 3 (361) — с. 51–59.
8. Корсун В. Спогади 1939-1945 рр. Ненаписана історія.// <http://texty.org.ua/pg/article/solodko/read/21893>
9. Махній М. Психея: між Еросом і Логосом — Чернігів, 2013. — с.416
10. Мірчук, П. Зустрічі й розмови в Ізраїлі — Нью-Йорк, Торонто, Лондон, Союз Українських Політв'язнів— 1982. — с.125
11. Пушонкова О. Гендерні відносини: архетип, стереотип, ідентичність — Черкаси, 2016. — с. 202
12. Стяжкіна О. «Окуповані» жінки: чинники, ресурси та стратегії виживання — Київ, 2019 — с.384

13. Стяжкіна О. Жінки України в повсякденні окупації: відмінності сценаріїв, інтенції й ресурси виживання // Український історичний журнал. — 2015. — Вип. 2 (№521). — с. 42-66
14. Фібенко Л. Нариси з історії та культури євреїв України / під ред. Леонід Фінберг, Володимир Любченко. — 3-тє вид.. - Київ, 2009. — с. 440
15. Abriszewska P., Radowska-Lisak M. Kobieta i wiek XIX – zbliżenia – Literatura kopernicana – nr.2 – s.2-17
16. Ankersmit F. Narracja, reprezentacja, doswiadczenie. Studia z teorii historiografii / red. E. Domanska, Universitas– Kraków, 2004 – s. 373.
17. Antczak J. Reporterka: Rozmowy z Hanną Krall (The Reporter: Conversations with Hanna Krall).—Warsaw, Agora, 2015.
18. Beckman P. Women, Gender, and World. – Westport : Bergin & Garvey –1994. – s. 250
19. Berenstein T., Rutkowski A., Żydzi w obozie koncentracyjnym Majdanek 1941– 1944, „Biuletyn Żydowskiego Instytutu Historycznego” – Lublin,1966 – nr 58
20. Bogucka M., Gorsza płeć. Kobieta w dziejach Europy od antyku po XXI wiek. - Wydawnictwo Trio –Warszawa 2005, – s. 253 – 278.
21. Burds J. Sexual Violence in European World War II, 1939–1945 // Politics & Society. – 2009. – Vol. 37, No. 1. – s. 41.
22. Cichy M. Baśnie dokumentalne Hanny Krall. – «Gazeta Wyborcza» - 1999- nr 23
23. Dobiegała A. Rzeczy jako język dyskursu memorialnego w holokaustowych reportażach Hanny Krall –2014
24. Domanska E. Mikrohistorie. Spotkania w międzyswiatach – Wydawnictwo Poznanskie – Poznan,1999 – s. 40.
25. Famulska-Ciesielska K. Ida Fink (1921-2011)//„Archiwum Emigracji. Studia – Szkice – Dokumenty” – Warszawa,2011 – z. 1-2 – s. 369-371

26. Famulska-Ciesielska K. Polacy, żydzi, izraelczycy: tożsamość w literaturze polskiej w izraelu. –Toruń : Uniwersytetu Mikołaja Kopernika – 2008– s. 413
27. Fink I., Skrawek czasu, w: Skrawek czasu – Warszawa,1988.
28. Grzybczyk K. O literaturze kobiecej Dwudziestolecia międzywojennego. Rekonesans badawczy, [w:] Czytanie Dwudziestolecia// Pod red. nauk. E. Hurnikowa i A.Wypych-Gawrońska – Częstochowa 2005, – s. 239-249.
29. Hirsch M. Pokolenie postpamięci, „Didaskalia” –Warszawa,2011 – nr 105 – s. 28-35
30. Iwasiów I. Poznawanie innego jako odruch to samościowy. O prozie Hanny Krall. „Polonistyka” – 2006 – nr 2– s. 24.
31. Janion M. Kobiety i duch inności, – Wydawnictwo Sic!– Warszawa,1996 – s. 5 – 50.
32. Jaskóła E. – Emocje w narracjach o Zagładzie Przykład powieści Idy Fink Podróż – 2017
33. Jeziorska-Haładyj J. Zawartość zmyślonej, żółtej walizki. O prozie Hanny Krall – 2010 – z. 4 – s. 37- 60
34. Kłosińska K. Kobieta autorka, „Teksty Drugie” – 1995 – nr 3–4,– s. 87
35. Klosinska K. Feministyczna krytyka literacka –Katowice, 2010 – s. 103.
36. Kordowski Ł. Ślady i skrawki Idy Fink. Próba Biografii –„Tekstura. Rocznik Filologiczno-Kulturoznawczy” – Toruń,2018 – nr 8
37. Kot W. Hanna Krall –Dom Wydawniczy «Rebis»– Poznań,2000. – 119 s.
38. Krall H.Zdążyć przed Panem Bogiem – Kraków,2008 – s. 65
39. Langer L. Neutralizowanie Holokaustu – „Literatura na Swiecie" – 2004 – nr 1-2 – s. 141.
40. Langer L. Neutralizowanie Holokaustu, – „Literatura na Swiecie" – 2004 – nr 1-2 – s. 141.
41. Lembeck A. Wyzwoleni, ale nie wolni. Polskie miasto w okupowanych Niemczech – Warszawa, 2007.

42. Mazurek D. Kobieta w literaturze i kulturze – Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej – Lublin 2004.
43. Michułka D., Switała S., Gregorowicz Ł., Czytanie pamięci. Cisza, czas i emocje w opowiadaniach Idy Fink – Wrocław, 2021
44. Ocalić pamięć. Z I. Fink rozmawia P. Szewc, „Nowe Książki” – 2003 – nr 5 – s. 4-5
45. Olszewska K. Pamięć autobiograficzna w twórczości pisarek polsko – izraelskich – Kraków, 2006 – s. 16-27
46. Pajak M. O Królu kier znów na wylocie Hanny Krall – "Tekstualia" – 2008 – nr 1
47. Prusin A. The Ukrainian Police and the Holocaust in the Generalbezirk Kiew, 1941-1943: Activities and Motivations // Holocaust and Modernity. – 2007 – nr.1 (2). – S. 35.
48. Sidi E. Moda na Żydów// <http://gojka.blog.onet.pl/2014/03/25/moda-na-zydow/>
49. Sobolewski T. Król kier znów na wylocie Hanny Krall. – Gazeta Wyborcza – 2005 – nr 1
50. Ślęczka K. Feminizm. Ideologie i koncepcje społeczne współczesnego feminizmu – Katowice, 1999 – s. 48
51. Tochman W. Krall. – Warszawa: Fundacja Instytutu Reportażu – 2015.
52. Toril M. Sexual Textual Politics: Feminist Literary Theory. – London, 1985. – S. 45.
53. Ubertowska A. Krzepiąca moc kiczu. Literatura Holocaustu na (estetycznych) manowcach. Zagłada żydów. studia i materiały – 2010 – nr. 6.– s. 23–40.
54. Umińska B. Postać z cieniem. Portrety Żydówek w polskiej literaturze od końca XIX wieku do 1939 roku. – Warszawa, 2001.
55. Vice S. Literatura Holocaustu, przeł. T. Dobrogoszcz, „Literatura na Świecie” 2005 – nr 9–1–, s. 251

56. Wilczyński M., Najmniej słów. Doświadczenie Zagłady w prozie Idy Fink, w: Wojna i postpamięć / Pod red. Z. Majchrowskiego, W. Owczarskiego – Gdańsk, 2011– s. 133-141
57. Żakowski J. Rewanż pamięci – Warszawa, 2002 –s. 61-63.
58. Złotnicka A. Polska literatura kobieca na przełomie XIX i XX wieku – 2011– s.34-76

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

59. Fink I. Podróż. – Londyn, 1990 –176 p.
60. Krall H. Król kier znów na mylocie –Warszawa, 2006 – s. 144

RÈSUMÉ

Celem pracy magisterskiej jest analiza obrazu kobiety w trudnych sytuacjach życiowych na podstawie powieści Idy Fink „Podróż” oraz reportażu Hanny Krall „Król kier znów na wylocie”.

Praca składa się z dwóch rozdziałów. W rozdziale teoretycznym zawiera krótki przegląd literatury kobiecej podejmującej problematykę płci. Badanie wizerunku kobiet w kontekście okupacji i Holokaustu podkreśliło główny aspekt przetrwania. Kobiety ukrywały swoją tożsamość, zmieniały świadectwo życia i stosowały różne strategie. Tło pisarskie pokazuje, że Ida Fink opisywała własne doświadczenia, a Hanna Krall doświadczenia, innych.

W drugim rozdziale przedmiotem analizy stały się bohaterki „Podróży” Idy Fink i „Król kier znów na wylocie” Hanny Krall. Fink podkreślała, że aby przetrwać Zagładę, trzeba przyjąć różne strategie: zmienić autobiografię w obliczu szantażu, opracować plany ucieczki i uparcie bronić własnej tożsamości. Reportaż Hanny Krall odzwierciedlał ogromną siłę psychiczną bohaterki, która poddawana presji fizycznej i moralnej, pozostawała silna i zdeterminowana. Poruszona została kwestia przemocy i wykorzystywania ciała jako środka przetrwania, a także zdefiniowana została siła woli, która pozwoliła bohaterce nie utracić godności. Analiza wizerunków kobiet podczas traumatycznych wydarzeń podkreśliła kobiecy heroizm i gotowość do samopoświęcenia. Bohaterki powieści i reportażu wykazały się niezwykłą siłą ducha i gotowością do podejmowania ryzyka dla dobra innych, co dodaje głębi ich wizerunkowi.